ГАРТ

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ ТА КРИТИЧНИЙ ЖУРНАЛ ВСЕ УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ ПРОЛЕ ТАРСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

РЕДАГУЮТЬ: В. КОРЯК, І. КУЛИК, І. МИКИТЕНКО, В. СОСЮРА, П. УСЕНКО, М. ДОЛЕНҐО, В. ЮРИНЕЦЬ

№ 3 БЕРЕЗЕНЬ 1928

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

[89179 (05)]

Укрголовліт № 728. 26/III 1928. Зам. № 1177. Тираж 1.000.

ЗМІСТ

І. Ю. КУЛИК

ЧОРНА ЕПОПЕЯ

(Фраґменти з поеми)

Частина IV: САМБО ВІЛЬНИЙ

Не я... Не я все це вигадав — де мені!
Я — лише квола луна,
Рефлекс ваш притьмарений, темні
Творці золотих балланад!

Не я ці співаю пісні —
Святі — й блюзнірством тавровані:
Не мені, не мені, не мені
Відтворить їх чужою вам мовою!

Я ковтаю їх лише, як сніг
Всмоктує сонце весною:
Як би міг, як би міг, як би міг —
Я б розтанув, щоб шлях вам угноїть!

Як би міг — хоч на мить заяснів
І осяяв льот ваш ракетою,
Я б себе спопелив за пісні,
Чорні діти, раби й поети!

Та не попіл, не блиск і не лють:
— Творчий рух звитяжить у чварі.
Рух — і тяжіння; ритм — і борзень;
Прямування і спайність і тами —
І потужно-червоних пісень
Я жбурлятиму жменями — з вами.
Бо знаю: діти зростуть,
Будуть з блазнів-рабів комунари.

І. Ю. Кулик

Хто створив пісні

Як спитають, хто ці пісні створив,
Ти скажи: то був темношкірий мурин,
Він мав тільки сині
Штани з парусини,—
Він з Південної був Кароліни.

Як спитають, чому в пісні біль і надрив,
Ти скажи: день і ніч він задурно робив
До поту й до крівці,
А спав на долівці,
І, голодний, співав у мандрівці.

А чому золотиться в ній сміх, як маїс?
Ти скажи, що у соняшнім Діксі він зріс;
Хоч корчився плазом,
Та пружисті мав м'язи
І не плакав — сміявся з образи.

Як спитають, чому в нього смуток в очах,
Ти скажи, що згубив він хороше дівча.
Як згадає старе —
Аж за серце бере:
Важко диха, та хто зна, чи вмре...

Ти скажи, що із білим у карти він грав,
Чорний виграв, та білий всі гроші забрав:
І одежу і гроші,
Черевики й калоші —
І їдять його, голого, воші...

Про рівність

Он сидить дятел,
Та на дубі дятел —
Дятел, дятел,
Дзюбає дуба,
Вчиться рахувати —
Гроші рахувати:
Чорному центи, білому долари,—
Ой, таки чорному — білий не до пари!

* *
*

Он там пчілки,
З гілки до гілки,

Наносили меду —
Трутні все поїли.
Чорний з-пів року
Гнав з тростини соку,
Наварив він цукру,—
Їв солодке білий:
Білому цукор, чорному праця,—
Ой, таки чорному з білим не зрівняться!

Самбо на фабриці

Дев'ятифунтовий молот
Вбив Джона Генрі,
Та не вб'є мене він, дитино,
Та не вб'є мене.

Як я житиму ще так довго,
Грудня діждуся —
Я піду додому, кохана,
Я піду додому.

Я піду додому, до краю
Глини рудої —
Там бо рідний край мій, дитино,
Там бо рідний край.

Цей старий молот вбив Джона Генрі —
Роздавив, так — роздавив;
Вибив мозок з мого партнера —
З голови, так — з голови.

Цей старий молот всіх вбити ладен —
І мене, так — і мене:
Лоба розкрає, тімня просадить
Й не моргне, так — не моргне.

Вже не вернуся більше додому —
Ні тоді, так — і ні тепер;
Буду довбати молотом, ломом
Доки смерть, так — доки смерть.

Ой, у мене молот, а у тебе кужіль —
Все одно, так — усе одно
І обом нам тоскно і самотно дуже —
Хоч на дно, так — хоч на дно.

І. Ю. Кулик

Самбо на морі

Я дивився на сонце і сонце пливло висóко,
Я дивився на кап'на[1]) і він примружив око —
І він примружив око,
І він примружив око,—
Я дивився на сонце і сонце пливло високо.

Я дивився на сонце і сонце було червоне,
Я дивився на кап'на і він розкрив кінґстони —
І він розкрив кінґстони,
І він розкрив кінґстони,—
Я дивився на сонце і сонце було червоне.

Я дивився на сонце і сонце зникало за валом,
Я дивився на білих, а білі в човнах відпливали —
А білі відпливали,
А білі відпливали,—
Я дивився на сонце і сонце зникало за валом.

Чи ж не тяжко, чи ж не тяжко, чи ж не тяжко
Бути неґром, неґром, неґром, неґром!
Всі врятуються в човнах,
Тільки неґрам смерть і жах,
Смерть і жах,
Смерть і жах
У морських валах.

Я дивився на сонце і сонця на небі не видко,
Я дивився на море і чув, що вже смерть мені швидко,—
І смерть моя вже швидко,
І смерть моя вже швидко,—
Я дивився на сонце і сонця на небі не видко.

[1]) Капітана; автор спробував передати характерне для муринських пісень скорочення.

В. РУНІН

В ОТОЧЕННІ

Лани, озера, степ, долина,
Шляхи, тополя й вітряки...
В блакиті тане вся Країна,
Навколо й скрізь сама блакить.
До праці вранці підем з дому —
Не йдем, неначе, а пливем.
Усі ми всі, у голубому,
Немов в оточенні, живем.
На цілий край, наш край степовий
Блакитний спокій важко ліг,
Неначе тихому волові
Ярма на шию натягли.
Немов з кадила покурили
(Таки робота є дякам),
Немов у синій саван вкрили
Вони страшного мертвака.
Куди втекти від цього неба?
Де той поет, де той маляр?
На инші фарби є потреба —
Гниє в блакиті вся земля.
Не нам, не нам, з невдалим, куцим,
Нещасним жалким олівцем,
Тут треба силу революцій
Щоб розірвати спокій цей.
Сидить десь сонце за морями.
Покличте сонце в ватажки,
Хай золотими пазурями
Здере ганебні пелюшки.
Товариші, зовіть заводи!
Ще диха ворог угорі.
За гірло візьмуть всю природу
Лиш чорні пальці димарів.

К. ГОРДІЄНКО

СЛАВГОРОД

Робочий день завкомгоспу, цікаві думки що до ролі завкомгоспу в суспільних реформах та ілюстраціях, яка доводить, наперекір давнім твердженням,— державні справи аж ні трохи не на заваді урядовій особі бути справжнім сем'янином, однаково як і сем'янинові — бути справжнім урядовцем.

Коли Люшня з портфелем під пахвою вийшов на вулицю, сонце промінням бризнуло з-за хмар. — Ич, виливають помиї на дорогу,— промимрив він; примружено-зірке комгоспівське око моргнуло мудро під рудою бровою, затаївши в голові план у формі обов'язкової постанови за власноручним підписом.

Так воно і мусить бути, — швидкими, виглянцованими кроками прямувала енергійна постать у синьому галіфе, — так лише й можна будувати життя,— вітала у виразному такті думок.

А сонце („полум'яні вуста, кошлатий звір, черепаха, хвіст") не спочиваючи ні на хвилинку лило сяйво з обіднього пругу — синього, мов спідниця он-тої стрункої молодиці, що йде назустріч з відрами. Завкомгосп заклопотано метнув орлиним поглядом уздовж курної вулиці, задумано прилип до заляпаних сонцем чобіт.

— Добридень, — забренів оксамитовий голос (чи доводилося вам чувати музику оксамитового дзвону?), порушив глибоку задуму втомлених брів. — На службу?

— О-ох, — хвалиться важкий, мов земля, портфель, мружаться очі, млосна втома голову клонить — покірливий здвиг плечима — розминулися, кожне пішло своєю дорогою — Люшня виконувати свій службовий обов'язок, молодиця — мріяти під вишнею, аж поки вода мильна не згусне.

Минувши базарний майдан (тут баби метушливо накрили горшечки із сметаною), Люшня звернув ліворуч, де будинок Райвику білів за церквою, на горбку. Рванувши двері, він енергійним кроком кавалериста, що вернувся з походу, побачився з дружиною, що зрадила його, а дорогоцінну гармонію конфіскувала міліція, коли парубки завелися битись на вечорницях, зміряв довгу залу, злегка відклонився на привітання. Він ішов і не земля дріжала під ним, ні,

був для цього він надто легкий, стрункий, пишновусий лицар (цілком український тип) — сам відскакував од землі, мов м'ячик. Коли ж у кінці залі відмикав двері свого кабінету (просто, так, вийма ключ і відмикає) — перестали цокотіти машинки, ляскати рахівниці, кілька пар дівочих очей зачаровано прилипли до могутньої спини. За ляском дверей не чути було повногрудих тоскних зітханнів.

Тимчасом у кабінеті завкомгоспу розпочався робочий день. Люшня сів на стільця, подумав трохи (перед роботою завжди так— фільтрує голову), посміхнувся загадковою усмішкою, прищулив око, доторкнувся рукою до кінчика вуса, тоді знехотя поклав перед собою портфеля, знов подумав, відсунув шухляду, поклав перед себе папірці, дзвонив у телефона, курив, думав, тоді поклав резолюцію на заяві якогось крамаря, що „підчас революції виконував громадську роботу, організував оркестру, був хворий на дизентерію“...

Почали люди заходити до кабінету.

Зайшов завкультвідділом Птушка, щиро посміялись із Головні, що програв учора шістнадцять пляшок пива. Потім Люшня зайшов до кабінету Тура — голови Райвику. Розмова тут тяглася довго (ви ж знаєте, як зійдуться мисливці?..). Говорили про циркуляри Окрвику, про те, що качок багато налетіло в цьому році. Старій Палазунці обридло вже чекати, тому вона захоплено розповідала Веремійці про вчорашній бенкет у Приндихи (славгородці знають завсігдашніх гостей) — Черваниха сама п'ять дванадцяток пива відвезла. І коли на самому цікавому місці (Палазунька розповідала, якраз, що було на закуску) рипнули двері і з кабінету голови Райвику похмурий вийшов Люшня, заклопотаною, легкою ходою попрямував до свого кабінету, жінки, чомусь, красномовно перезирнулися. Сказавши їм підождати, він довго (так, що жінки встигли обговорити і закуску, перецінити випите питво) з Шпанделькою — секретарем Райвику, що пройшов з діловими паперами, радився — за дверима розлягався могутній, на все горло, регіт Люшнів, деренчав сміхом секретар. Коли ж Шпанделька вийшов, притиснувши олівця до хмурого лоба, Палазунька сміливо (то вона вирвала вуса мад'яру, що глядів гігієни на базарі) згорбилась (це дивна якась звичка в славгородців), відчинила двері кабінету, — можна до вас? — пронизливо метнула жовтявим підстаркуватим оком по опуклому обличчі.

Є люди з ріжною печаттю на лицях, що на них глядач може читати всяке: „не підходь“... „чого тобі?..“ „як важко будувати державу“... „діла, діла все“... „чи без тебе роботи мало?.. „а ну, смільчаку, ну...“ „і де ти взявся?..“ „постійно-но ще“... „не перешкоджай“... „певне з дурницею прийшов?“ „почекай за дверима“... „ну, що там?...“

Невідомо, що прочитала Палазунька на обличчі Люшні, коли він одвів задуманий погляд од вікна, проте, наблизилась: чи не можна бочку?

В ньому наче прокинувся запасний Орфей, —

— Не „функціонірує“ — сказав заклопотано переглядаючи звіт на ремонт конов'язу.

Та Палазунька настирлива баба:

— Що таке?

Люшня метнув гнівним оком Прометея:

— не - функ - ці - о - нірує . . .

Палазунька приступила ближче, —

як він сказав? — зсунула хустку з вуха.

Кисть руки йому почервоніла. Міцні, холодні м'язи Гермеса нап'ялись під сатиновою сорочкою, гупнув по столу кулаком, —

— руським язиком сказав — не функціонірує!

Шнури чола її нап'ялись . . . Знизала плечима, топталась в нерішучости: шпурнути лайкою, чи миролюбно . . .

— Несправний, не тямиш? — сказав Шпанделька, що якраз надійшов.

Обличчя її просвітліло: а - а, — зраділа, збагнувши таке мудре слово: і як це вона раніш? . . . так би й зразу . . . Та що ж їй робити? . . .

Люшневі терпець увірвався, —

Що хоче, хай навіть руками, — випалив, порався у портфелі.

Не відомо, щоб на це відповіла вона (на що б пхнуло її базарне серце), коли б не встряв Шпанделька, — іди - но, бабко, іди, — лагідно випровадив.

— Тю! — ляснула вона лише дверима.

Рухливе обличчя Люшневе відбило цілу гаму експресій.

За цею роботою і весни не побачиш, — сказав з утомою, відчинивши вікно. Свіжий струмінь обдав легким подувом. Увірвались густі пахощі набряклої землі. Весна ішла молодими кроками в зеленому вбранні. Душа співала срібним співом жайворонка. Хмари прозоро - білі, серпанкові в прозору далечінь летіли. Тендітні берізки прозорилися по тім боці ярка, тремтячі тіні падали на придолинок. З усього було видко, що сіяти доведеться швидко починати.

Люшня відвів сповнене скорботи обличчя од вікна, сказав:

— Я мрію про той день, коли буйно розквітне славгородська каналізація.

Шпанделька, даючи зрозуміти, що поділяє великі думки товариша (в цю врочисту хвилину, чомусь, не хотілось слів), нахилив голову, подумавши: і де він, сукин - син, навчився так красно говорити?

А Люшневе серце тимчасом сповнилось більших гордощів, ніж літньої жінки, що знайшла на долівці голку, або ж поета, що витворив блискучий образ.

Замріяний погляд його (Люшня раптом замріявся, мов дівчина на колодках, або ж друкарщиця на бульварі) розпливався за вікном

На дзвіниці бамкнув дзвін — раз, другий — густий струмінь протягло, залунав прозорими хвилями — через годину шабаш — завтра неділя.

Галуззя бузку зашамотіло в шибку — прозорі краплі спадають на вогку землю...

Затремтіла душа, нахлинули спогади...

... Слухай, хіба тобі не хочеться жити? — питав він приятеля (немов учора це було), що дивився на його скаламутнілими очима.

— Ось що відповів йому той: поки живу, то хочеться, а як умру, то, мабуть, не хотітиметься. По смерти його Люшня з головою впірнув у службові справи (стайню для пожарної команди збирався будувати), шукаючи там забуття. Тішив себе однією думкою: Кудь помер, та діло його живе...

За вікном промайнула синя спідниця, і Люшня довго слідкував за пружними литками, верткими стегнами. Мальовничо, мов шах перський, або султан турецький, розвалився в кріслі — посоловіли очі йому — фантастичні звої диму рожевою маною заснували мозок. „Завкомгоспу“ — містично замилувався цим дивним сполученням згуків...

... Всі з шанобою дадуть дорогу Завкомгоспові на ярмарку, кожен за честь матиме поговорити із Завкомгоспом про майбутні суспільні реформи, збудування лазні, ремонт містків, колодязів, про політику, „містове“. В пивній, хоч би й як було повно, а табуретка завжди знайдеться для Завкомгоспу. Баби на базарі із сметаною заметушаться, купець із шанобою шапку зніме, коли він іде... Все життя славгородське в його руках. Гляне — млин меле, олія б'ється, стане — колодязь, чхне — трибуна, шкрябне потилицю — сукновальня, зітхне глибоко — цегельня. А ви думали, що? Всі таємниці криє мудра голова комгоспівська — коли прибудуть трактори з Америки, знову почато дипломатичні переговори. Чи, може, хто знає, коли підгнилі підпорки в ятках перемінять на нові? Кожен рух Завкомгоспу загадковий, крок, усмішка. І це знають усі. З округи приїздять, радяться з Завкомгоспу... Де там — із столиці!.. Завкомгоспу може... Мало що, Завкомгоспу може... Завкомгоспу може примíром, не дати вчительці, авансу, коли за голову править, якщо вона не пустить його вночі відвідати бібліотеку (магнетична сила книжки!). Не те, щоб у Завкомгоспу дома не було книжок, єсть, не без того: боротьба з сапом, нові шляхи в боротьбі з шкідниками

городніх рослин, культура цукрового буряка... ще чимало... Та хіба така книжка може душу розважити? Голодну, втомлену життям душу? Завкомгоспу може... ну що ж, хіба не може Завкомгоспу заборонити мочити коноплі в річці? Завкомгоспу зрештою, може заборонити собакам бігати без намордника. А захоче Завкомгоспу то й скаже: зрубай собі он ту вербу, що на вигоні... Хто з трибуни, що на воловому майдані в день 8 березня, виголошує запальну промову про соціяльне розкріпачення жінки, розповідає про майбутній польот ракети на місяць? Про відкриття рибальського сезону, нову яку - будь перемогу радянської дипломатії? Ремонт містка, аеросполучення — Москва — Берлін? А на весіллі, коли гуляє Завкомгоспу, чи на іменинах — хто хоробрий з міліцейських насмілиться поріг переступити? Правда, голова сільради теж може... голова сільради може видати дозвіл на аборта вдові... голова сільради може дозволити продавати сало, клеймо покласти... Зате Завкомгоспу може наказати, куди вивезти здохлу кобилу, де будувати електростанцію. Це навіть ще краще, ніж суддею бути. Правда, коли купається суддя — хто хоробрий насмілиться перед його лізти в воду? В кооперативі кожен чергою поступиться, коли суддя зайде. Адже суддя вирішує всі спірні справи, що їх чимало в Славгороді. Зате вже муки в млині Завкомгоспові в першу чергу змелять. Чи, може, хто кращого хрому на чоботи в ярмарок дістане? Правда — фін'інспектор... О, фін'інспектор! — Махне рукою — люд веселий, тупоне ногою — люд сумний. Може дозволити свині — жити чи не жити. Ніщо не вкривається від зіркого фін'інспекторового ока. Фін-інспектор знає все рішуче — скільки кожна баба полотна білить, скільки квочка курчат виводить. Теж треба мати голову! Господи — а що вже заарештувати кого - будь, то це кожен зможе! — Чи за виступи на сходці з критикою недоброї гатоки, — за незадоволення громадським бугаєм, — за незадоволення з великої плати за випас у лісі, — з великої розцінки воза соснових голок, вітролому, — з обмеження вивозити жом з цукроварні, — за критику Райземвідділу в справі придбання племінних рисаків, — за з а д о в о л е н н я, з розподілу лісових пайок, — за ремство на членів сільради, що на сторожі декретів радвлади — лазять по горищах, скринях. Взагалі — за підрив авторитету радвлади на селі, підбурення заколотів (на цвинтарі, приміром, чи то на базарі виступи бабів проти заборони мочити коноплі в річці). — Зате в усіх найважливіших випадках — до кого звертаються? — знов таки — до Завкомгоспу. — Демонстрація будьяка, сажа загориться — скрізь Завкомгоспу. — Без Завкомгоспу жодного плана ніхто не складе — чи то на будування електростанції, чи на гулянку в день 1 - го травня.

За мріями Люшня і не счувся, як спорожніла зала.

Завкультвідділом Птушка відчинив двері: що то він запрацювався сьогодні, пора...

Люшня втомлено випростав спину, широко позіхнув.

Додому прийшов Люшня спітнілий і тому злий.

Мовчки жбурнув портфеля на ломберний столик, втомлено бухнувся важким тілом у широкі обійми кривоногого плюшового крісла, очі стулив, закинув назад голову, обіпер на стіну, в усю широчінь завішану килимом, затканим химерними арабесками ліній, у фантастичних образах збройних верхівців серед звірів, лісів, що спліталися легкими мигдалевими та вишневими вітами на сріблястому тлі.

Завжди метушлива жінка, що ніколи хвилинки не сиділа склавши руки — водночас вона варила обідати, підсипала квочку, доїла корову, розводила синьку, шила на машині, кричала на наймичку, сварилась на хлопчика, — цей раз мовчки хмурилась на канапі в тривозі. Певне, якесь горе краяло її серце, червоні повіки набрякли від сліз.

Раніш, бувало, коли вертався Люшня додому і заставав жінку в сльозах — завжди, спочутливо поклавши руку на плече, потішав її: і що сталося? чому вона в тузі? може, плита димить?

Тепер же він пари з вуст не пустив, розвалився в кріслі, не звертав жодної уваги на неї.

... Радянські країни вели жорстоку боротьбу на Заході. Гуркотіли гармати на Півдні. Ворушились дипломати. Робітник і селянин однією рукою держались за плуга, молот, другою — за винтовку. Насувались чорні хмари й зо Сходу.

Ось яке було становище в Радянських країнах, коли Люшня оженився з Клавдією — удовою почесного мійського голови, що його більшовики розстріляли. Виборні домагалися, щоб тополі, що на мійських луках росли, продавано громадським порядком (ще тоді дід Каракай гласним був), голова ж уперся, як віл: з торгів, та й з торгів! Ну це добре бідноті в знаки далася (власне так і сталося — тополі скупив Горнирука — на весь Славгород дука, крамар, що ото його майно нещодавно з торгів продавано — самооподаткування не хотів сплачувати, — ще Кривохата чудового воза на залізнім ходу купив, дід Каракай — два дубчаки, — чудові стояни — на хату для сина, а за саківського плуга — чересло лише трохи стерлось, а то майже новий, то мало не погризлися — той собі, той собі — голова бурякового т-ва придбав). Міцно закусила досаду громада, коли дукачі верх узяли на торгах, міцно помсту на голову затаїла за пазухою: дізнаєшся ще ти, як за старий лад тягти, буде ще на нашій вулиці свято — міцно в руках стиснули лють.

І коли прийшли червоні — помстилися: в байраці, за чортовим містком розстріляли голову. Клавдія тоді привезла, поховала чоловіка, та з горя й вийшла заміж за революціонера Люшню, що прийшов до неї майно реквізувати, відчуваючи, до того ж ідейний нахил до створення нових форм сімейного ладу. Вона чудово грала на гитару, танцювала кадриль і знала ще безліч корисних річей. Та час минав, палке серце (о серце!) революціонера, загадкове серце охолонуло, завдаючи не раз клопоту жінці, легко могла б вона навіть дійти до розпачу, як би не знала закону про аліменти.

. . . Підозріння, мов червак, закрадається в душу, звива собі там кубло, несе свої яєчка недовір'я, сумніву, з яких потім вилуплюються молоді червачки, гнітять ще більше, роз'їдають душу, висмоктують середину так, що в людини, зрештою, підточеної боротьбою, настає така пустка в душі, стає так порожньо, мов у дуплястій вербі, що на вигоні рипить . . . Життя!

Тож учора Люшня без неї до пізньої ночи гуляв у Приндихи, що вона її зустріла сьогодні на базарі. Це була більш демонстративна зустріч, ніж маневр англійських та радянських кораблів у Балтійському морі. Вороже поверталися, оглядали одна одну, тоді на всіх парах з високо піднятими головами подались в ріжні сторони — одна купляти мережки, друга — по зелень.

Згодом Люшня сів обідати (їв він, між иншим, з більшим запалом, ніж член авіохему, що вирвався із зборів після доповіди про міжнародній стан) жінка ж у сумній задумі, біля розчиненого навстіж вікна в сад, з жадобою вбирала товстими ніздрями пахощі розмоклих бруньок, мрійливо крутила ручку швацької машини.

Поява куми, життєрадісної й повної Порощихи розвіяла згуслу атмосферу в хаті.

Жінка Люшнева довго в вітальні, перед кумою, виплакувала горе своє, аж поки, раптом, не відчула в душі своїй такої порожнечі, що лише буває, коли розкажем лікареві про всі свої болячки, або ж судді про сварку з сусідкою.

Пообідавши, Люшня гукнув на жінку: чому це хлоп'я за дверима кричить?

Вова, синок Люшнів, під вікном нудно скимлів (п'ятилітній штукар невгомонний: наробити чорних цяток на білій стіні, або ж чорну хвіртку вапном вибілити, чи то білі сани дьогтем пофарбувати, загатити подвір'я, коли злива — майстер великий).

Жінка обізвалася: а що вона йому зробить? з самого рання марудиться . . . Люшня здивовано знизав плечима,— Як що? —

Безпорадність ця дратувала його, —

хай виб'є, а то мов безпритульне якесь . . .

Мати пішла кликати синишка в хату, та ж він не потурав на це (хто зрозуміє складну, згадкову психіку дитини?)

Батька ж він більш боявся і тому знехотя пішов.

Чому плакав Вова? П'ятилітньому Вові дуже хотілося футбола.

Обличчя батьківське з радощів за зріст потреб у молодого покоління розтяглося в широку посмішку. Вгамовував: хай не плаче, підросте, тоді купить... Проте, Вові хотілося тепер футбола більше, ніж голові Райвику автомобіля.

— Діти тепер! — красномовно глянув на Порощиху Люшня.

— Такий гарний хлопчисько, а плаче, вгамовувала Порощиха.

... Він перестане, він не буде, він розумний, — запевняв батько,—

Голова! — мудро примружив око, втішно кивнув на синка. — Будуть люде, з малих літ видко...

Порощиха піддакнула: справді, до чого людина придатна — змалку показує. Ось Мировихи синок — з отаких ось літ скотинку любив. Хлоп'яком бувало, дістане три карбованці в батька, на ярмарку з циганами гендлює — вівцю купить, перепродасть. Тепер перший конокрад.

— ... За голуба душу віддасть, — приязно глянув на синка Люшня, — кота попаде...

... Єсть багато ворогів у людей... Для кого найлютіший ворог — воєнком, для кого місяць для кого — „ЦУП“, а для кого мад'яр, що на базарі за сметаною доглядає... Найбільшим ворогом для Люшні був... не жінка і не тісний чобіт... а... хто б ви думали? — Кіт, звичайнісінький кіт — найлютіший ворог улюблених голубів, що їх чимало було в Люшні — втіха життя його (як відрадно в чорні хвилини життя, що їх у кожного буває, лягти в садочку безтурботним оком зорючи за білими метеликами, що літають у блакитній високості, планірують, то стримголов униз падають, перевертаються, крильми виблискують на сонці — душа спочиває...) Ось чому Люшня з таким захопленням про синишка розповідав:

— ... кота попаде, враз цурпалка найде, розщепить, за хвоста так прищемить, що той з переляку світ-за-очі пуститься, занявчить, мов одинадцять чортів! — Зітхав уражено...

— Мабуть, по кооперативній лінії піде, — зробила, чомусь, висновок Порощиха. — Викопаний батько.

Люшня на хвилинку задумався, сказав рішуче:

— Ні, я з нього поета зроблю... віддам у науку до приятеля Олеся Вишиваного... благородний труд, знаєте...

В неї теж, сказала Порощиха, Валічка, ровесниця, ось Вові буде, він знає, так усе ганчірочки цятковані, квіточки, віночки все б плела, вязала та співала — не одірвеш... певне письменниця буде...

— Був ще один, — перебив з сумом у голосі Люшня,— певне майбутній вождь — забіяка, верховод завзятий — гніздо осяче чи то гороб'яче, — де там! — вороняче, високо, ген, на самому вершечку тополі — враз вилізе, видере, зруйнує — обірветься, бувало, заб'ється, в лахмітті та синцях ходить — не настачиш одежі — вже ото на Спаській ярмарок дев'ять років було б...

Люшня ніжно гладив по русявій головці п'ятилітнього синишка, що приник до батьківських колін, теплим, батьківським сумом наливались очі, думав: а скоро ти мене сукин-син потягнеш до суду за розділ майна?..

... Що з нього вийде? — товклись думи в голові, — по мирному дитячому личику бігали задумні очі, — Завкомгоспу?.. Завземвідділом?.. Чи, може, голова рай... окрвику? А, може, навіть (тут йому забило дух)...

Батьківські мрії, батьківське серце клопотом набрякле, доброзичливе, чи ж може воно, чи ж бажає воно лиха свому дитяті?

Коли пішла кума, знов нудьга павутиняча хату заснувала.

На душі було так тоскно, що хоч бери та йди стригтися.

Аби розвіяти нудьгу гнітючу, Люшня почав читати земельного кодекса. Не помагало. Стривоженими кроками ходив... Тоді відірвав сторінку календаря. Проте настрій його не кращав і тому він почав обрізати нігті. Знов таки спокою він навіть і тоді не зазнав, коли виваксував чоботи...

... Ліг на канапу горілиць — мрійливим поглядом вітав у синяві небес, де сизокрила голубка мигтіла, — перевернувся на живіт — марив про білі груди, дебелі ноги Приндихи.

... Міцний сон весняними чарами повив могутню постать, втамував мятежну душу.

ПОЕТ КРОВИ БУНТІВЛИВОЇ — ОЛЕСЬ ВИШИВАНИЙ

В справедливому обуренні проти рутини, темряви неромантичної доби поет висловлює кілька корисних істин задушевному приятелю своєму Петру Люшні, що йому запали в голову нові ідеї.

Вдумливе, мов у більярдиста, обличчя, мрійливе, мов у модистки і рішуче, мов у футболіста...

... Вуса молодою порістю пробиваються, білявий пушок на щоках м'якгою люцерною стелиться, пухкі щоки помідорами вилискують, а золотисті переливи м'ягкого, мов льон, волосся не одну пару дівочих очей причарували, — тонкі ніздрі, та різко окреслене підборіддя говорило за його незламну волю.

З тінню смутку в синіх, мов сливи очах сидів на дубовій колодці мрійливо вітаючи в хвилях забуття (ах, ви не знаєте, як мріють поети!..)

... Зелений день весняними хвилями голову п'янив. Хори пташок співали псальми на деревах. Пасха була пізня, то ж вербна неділя лише була, а дерева вже повбиралися в зелене вбрання. Жовтогарячий диск сонця гострі проміння метав з обіднього пругу, ввечорі знижався за ліси — тоді весь обрій тремтів у шафрановім закаті.

Думав поет над складною проблемою: що краще продати — вірша до редакції про сінокос, чи копицю сіна? Сіно правда було трохи підмокле, притухле, проте ціни були добрі.

В цей мент складних переживаннів поета довга тінь впала від воріт, зачовгала кроком. Поет не ворухнувся (коли поет замріється, то навіть не почує, якби хто цигарку з кишені витяг).

— Здоров був! — густий голос і важка рука впали на похилу потилицю поета.

Навперекір сподіванкам Люшневим, поет не ковтав галушки і не писав вірші (прозорий, недільний день), а мріяв.

Поет підвів голову — усмішка його була широка, майже безмежна, проте, поет майже не всміхався, бо мав досить сумний вигляд.

Чи хоче Люшня, щоб він прочитав йому останнього вірша? — з доброзичливим наміром звернувся поет до приятеля.

Та Люшня, хоча й мав поетичну натуру (27 пар голубів виплекував), віршів, оповіданнів не любив, а любив більш анекдоти.

Зате від кавуна квашеного Люшня не відмовився, дарма, що поет трохи образився, бо взагалі мав милу, можна сказати, навіть похвальну звичку — скрізь, усюди — в лазні, пивній, олійниці, на храму, ярмарку — знайомим і не знайомим — крамарям, попам, дякам, робфаківцям, червоноармійцям, учителькам, модисткам — кожному, хто не відмовлявся слухати його — а таких було мало, майже зовсім не було (в потязі, на млині, наприклад) читав свої талановиті вірші. До того ж поет був редактором стінгазети і тому не можна сказати, щоб славгородці без захоплення слухали його поези.

Люшня, що з бадьорими думками прийшов потягти поета помилуватися весною, зайти до Червяня випити пива, ще з деякими, може, найголовнішими (та це, поки що, таємниця), підупав духом.

— Ти, посидь, — вказав йому поет на колодку, — а я трохи помрію.

— Мрій, мрій, — сказав нагідно Люшня з повагою до загадкової натури поета, чмихнувши носом, обережно сідав поруч.

Приятелів міцно з'єднали спільні ідеї. Це була свята дружба Евріала та Ніза. Молодий сільський актив енергійно виступав проти уламків старого побуту, непримиренну боротьбу вів проти запеклого ворога радвлади — купця Гнилорибова. Люшня часто заходив до поета... Ще здаля побачивши широке обличчя Люшневе, осяяне

промінем радости, поет нашорошувався. — Ну, що? — питав пошепки. — Ходім, — також таємничо відповідав той. І приятелі патетичними кроками йшли до Люшні. — А, — зловісно цідив поет, — кров'яніли очі йому, — до купецької голубки, що ошелешено приникла в кутку голубника. — Піймалася? —

Тепер же ніщо не похитнуло тихого настрою поета. Мовчазний, похилий поет сумував. Не те ми хочемо сказати, щоб не перечило святим обов'язкам поета. Навпаки. — Це також необхідне неминуче для поета, як у перший вечір зустрічи з привабливою дівчиною розповісти їй свою біографію (в кожного поета цікаве, романтичне, повне пригод, трагічних сторінок, життя), а зачарованому серцеві дівочому сповнитись невимовних скорбот, жалю до бідного поета, заціпеніти в знемозі, коли поет щипатиме її за ноги... Це так само обов'язково, як героїчна біографія кожного поета. Бо лише поет з чулим серцем, незламною волею міг подолати неймовірні труднощі на шляху свому. Поет! Це музичне сполучення згуків завжди навівало якесь містичне чуття на Олеся. Поет! Скільки-скільки сердець дівочих тьохкало при цім слові. В якому екстазі ворушаться вуста дівочі: поет, — з якою жадобою п'ють музику цього слова. Святе слово це випалило вогняний слід на соціяльному фоні. — Ей, ти, поете! — кричить мад'яр, — чого вештаєшся під ятками поночі? Поет (може, Олесь, а може, не Олесь) гляне на місяця, потім на міліціонера, зітхне глибоко, скаже: помріяти не дадуть. Візьме дівчину, подасться в друге місце. — Ах ти ж, поет! — кричить батько на ледачого сина. — Чи ти, сину, не поет? — сполохано дивиться мати на сина, що пише заяву до міліції про те, що в неділю був п'яний і тому побився не при своїй пам'яті.

Та коли не був тернистий шлях поета?

Проте, не можна сказати, щоб доля не милувала Олеся.

Олесь Вишиваний, як визнавала столична критика, був талановитий поет. Він дуже любив піймати муху, кинути в павутиння. Тоді довго прислухатися до тоненького жалібного бреніння дивитися, як ніжні, прозорі крильця даремно прагнуть злетіти в синю зоряну ніч, думати про трагедію космосу.

... А муха все бренить — срібне сяйво місяця ллється в хату, старий годинник цокотить ритмічно...

... Думки, мов бджоли у вулику, коли нахабна рука хлюпне водою, кружляють в голові—

про загадковість життя.

В жилах Олеся текла кров артиста (дід його майстерно вихалаштовував кабанців). Натура тонка, вразлива: забренить скло, зашумить вітер за вікном, закрапа дощик — поет згадками полине

АРМУ. Падалка І. І.

Портрет М.
(Олія)

з минувшину віків. Писав він вірші завжди з більшим захопленням, ніж хлопчики мишей б'ють. Ось і зараз — висьорбавши борщу миску, з'ївши чверть фунта української ковбаси з гірчицею, поет раптом відчув незрозуміле якесь натхнення, що хвилями колобродило в його душі. Сьогодні йому випав щасливий день: зранку ходив на полювання, підстрелив гаву, прийшов додому (свіжий прозорий ранок) написав вірша. Тепер же він замислився, почасти, може, тому, що йому страшенно хотілося після вірша, як часом після борщу хочеться каші, писати мемуари — „щоденник терориста“.

Поет страшенно любив оспівувати золоті коси, вишневі губи Зіни й революцію, за що один видатний марксівський критик (він дуже любив поспати в лазні) назвав поета свідомим у своїх пориваннях ніжним мрійником.

Ще страшенно любив поет жоржину, нераз оспівував її в своїх віршах — у цім одна геніяльна поетеса (вона дуже любила великі ідеї і маленькі подушечки) вбачала яскравий зразок революційного світогляду.

Та чи не менш любив поет писати вірші про смерть (щоб то він за поет був, коли б не писав про смерть?). Тоді сумом обгорталися серця славногородців: талант, справжній талант, романтичне серце, не під силу маруда буднів. Коли ж поет, якось нехтуючи небезпекою, шубовснувся в бурхливу помийницю, могутніми махами рубав прозору поверхню, славгородці дух затаїли: чи не з більшим переляком, ніж цікавістю, слідкували за боротьбою поета із сліпою стихією — як його вир підхопив, кружляв: несамовитий репет його: „рятуйте“ рвав душу, краяв серце, кров морозив. Кожен славгородець, що їх чимало товклося на березі, з охотою, важучи життям власним, показав би свою мужність, кинувся б у воду. Та долі не вгодно було дати нагоду славгородцям зайвий раз довести свою вірність поетові. Досадою сповнилось тому серце славгородців коли поет щасливо сам виліз на беріг... Ще більшою досадою, ніж коли ви, приміром, написавши некролога пам'яті щирого свого приятеля несподівано побачите його живим. Цей випадок надто яскраво відбив прихильність населення до свого блискучого барда.

Співзгучній добі, як кожен мистець, Олесь Вишиваний — з щирим наміром запалити ентузіязмом будівництва пролетаріят, чимало віршів присвятив Дніпрельстанові. Особливою люттю відзначався його вірш-прокльони порогам (пороги, як відомо, спиняли греків і заважали торговлі) — „Закувала зозуля“. Палкі рядки — били в серця, будили почуття. Проте, хто не без ворогів? Пронозливі, незримі, мов вітер, вони скрізь винюхують, раді б присікатись до кожного — чи то він стереже баштан, чи працює на ниві мистецтва.

Чи не тому, може, в тугу-задуму заглибився поет? Ось і вчора в сельбуді... Ніхто не оцінив мережаної душі, гаптованих дум поета. Невдячна праця поета! Жорстокі примхи твої, о, музо! Ще більш вередлива, ніж комсомолка Зіна, ти бавишся молодими серцями...

... Поетові сподобалося, як вона сміялася в кінові, і він покохав її. Струнка, грацiйна з пишною золотавою косою, еластичні рухи її око причаровували (особливо тоді, коли вона робила доклад у сельбуді, чи збивала „гоголь-моголь").

Коли вона несла свиням помиї, він перестеріг її: кохаєш?— спитав. — Ні, — відказала вона, лукаво блимнувши зеленими, мов у русалки, очима, мерщій побігла на репет свинячий. Померкнув сонячний день поета. Затьмарений печаллю, поет поник головою над розбитими надіями в більшій тузі, ніж дядько над розбитою пляшкою горілки, що насилу-силу в борг у Червяня виканючив. Тоді поет присвятив їй розпачливого вірша, де сумним акордом слова бреніли:

„Ти маєш вбрання і срібний браслет,
А я лише простий селянський поет".

З приводу цього вірша, що його видруковано було в досить художньому столичному журналі, точилися палкі дискусії. Критичну думку було зворушено. Відомий київський (у Києві, як відомо, єсть Лиса Гора й Академія Наук) професор літератури Довбня зробив висновок, що поет глибоко захопився соціяльними проблемами сучасности. Другий, не менш відомий критик, публіцист, естет і чудовий більярдист Шило відчув якесь чуття світової надірваности в оцих рядках поета, в оцій творчості трагічного стилю...

Та не завжди лаврами вінчали благородне чоло поета (високе чоло — Горицвіт-Чепуренко то з одного маху десятифунтову головку рафінаду розбивав). Тернами встилався шлях поета... Чи то раз вороги та неуки з заздрощів робили невдалу спробу затьмарити славу поета?! Вчорашня вечірка в сельбуді—яскравий приклад цього.

Особливо палкі дискусії точилися навколо космічного його вірша — „Славлю білину". Мало хто зрозумів цей блискучий витвір розпаленої уяви поета, космічну елегію знехтуваного серця. Лікар Козоріз то просто заявив: вірш то нічого, тільки якийсь... малокровний і... з високою температурою... немов поета тріпала пропасниця... Заврайзу Головня теж нападав: „на 10 році революції, коли на 50% переведено землеустрій, заведено чотирьохпільну систему, громадський сівозмін, автор ще не може позбавитись старих традицій, ще й досі товчеться „на тім боці на толоці". Ветеринар і собі устряв: а чи знає, мовляв, поет яка шкода від „бабиного літа"? То ж павутиння, що його випускають шкідливі павучки

досадно, забув як їх по латині), і коли трави такої, оспіваної поетом з'їсть корова, то її так обдує, що може луснути.

Ще чимало наклепів рясно впало на великотерпеливу, русяву голову поета (то ж не дарма посмутніло чоло його?). Та вже нехай думав поет... Одного лише не міг стерпіти... Хай то вже люде науки, люде діла, їм недоступне святе чуття романтики, хай вже мають, їм сам бог простить... Але так „збештати", так. Цього вже Олесь ніяк не сподівався... та хто ж, хто?— Щирий, можна сказати приятель, колега — Бугаєнко. — „Мало динаміки." — Ну!.. щастя, що настрою не було, а то він би йому довів...

Таке вже призначення поета: завжди зносити лихі примхи злої долі, що стереже поета на кожнім кроці (ось і нещодавно вернули поету з редакції, добре відгодований підсвинок здох). То ж у чім поет провинився, скажіть по совісті, добрі люде, що створилася така прірва між життям і поезією? Нема повітря романтиці в сучаснім раціоналізованім житті (навіть яму, куди базарне сміття звозили, здохлих собак викидали, засипав комгосп, з землею зрівняв, і тепер там чудова картопля родить). Місток, де коні застрявали, відремонтовано, гордо красується над бистроводною Помойницею. То ж не скажеш у зажурі —„похилився тин порохнявий"— паркани нові славгородці поробили — ліси свої. Нема вже покрівель „мохом порослих"— під бляхою, черепицею хати — адже не скажеш — „дах іржавий". Меліорація, землеустрій... Смерть романтиці!

Епічно - мрійне обличчя поета спалахнуло гнівом.

В сінях стояв старий горщик. Поет в запалі схопив його, брязнув так об землю, що він розлетівся на дрібненькі черепочки.

— Лицеміри, боягузи! — грізно махав кулаками поет, важко, глибоко дихав.

Люшня розгублено підвівся, вгамовував: заспокойся, не хвилюйся, тобі зле, плюнь, весь світ такий...

На брязкіт вибігла жінка, руки заломила: сказився, чи що? куди тепер попіл зсипатиму?

— Епоха! — зневажливо гукав поет, очима блискавки метав.

— ...хоч би один черепок зостався, — не вгавала клопотлива молодиця,— коли тепер ярмарок буде (гарна, дбайлива жінка, як відомо, вседно, що добре виграна скрипка, розкурена люлька чи то висмажена пательня).

Якийсь філософ сказав: поетом треба народитись. Ось і доводиться людям терпіти ні за що, ні про що, писати вірші, спокутуючи якусь ембріологічну помилку. Та коли, коли, не був тернистим шлях поета? Епоха часто не розуміла своїх героїв. Пройдуть нові віки, порослі мудрістю, згадають мертвих синів своїх.

Проте, не можна сказати, щоби Олесь Вишиваний зовсім не мав поспіху на літературній ниві. Скорше навіть навпаки. Та така вже невгомонна, завжди бунтівнича, натура поета. Деякі журнали то навіть вважали за свій обов'язок друкувати Олеся Вишиваного. Від журналів „Піщевкус" та „Червоне мило" відбою не було. А один навіть редактор столичної газети (отой, що вигадав мухобойку і працює над моделлю аероплана нової конструкції), як не терпів віршів, як не терпів (сам власноручно два свої збірники спалив)— друкував завжди на першій сторінці вірші Олеся Вишиваного — в тиждень ощадження, кооперативної кампанії, місячника ремонту, в тиждень заготівлі яєць, пропаганди племінного скотарства — вірші, що створюють, на думку редактора, певний виробничий стимул.

Ідеологічно витримані вірші поет друкував, а ідеологічно невитримані — не друкував. Це був трагічний документ двоїстости душі поета (загадкова психіка поета). Ідеологічно невитримані вірші справляли велике враження на слухачів з промінистими очима, що нагороджували поета морем аплодисментів, окіяном зітханнів. Ідеологічно витримані вірші давали можливість поетові справляти хромові чоботи, шкіряну тужурку, синє галіфе то-що. Так і жив поет, приробляючи до того ще баштаном.

Олесь Вишиваний невичерпаний тонкий лірик многогранної своєї творчости. Навряд чи картини Рубенса збирають такі натовпи, як вірші Олеся Вишиваного на вивісці славгородського чоботаря [1].

Сонце грало палким промінням, землю припікало, цвіли мережані ранки, співали горласті пташки, сідали срібні роси на трави, цвіли троянди, айстри, наливалися яблука, зеленів катран, розмай, буріла калина, стелився хрещатий барвінок, рута-м'ята, явір над водою хилився, задумувалися ясени, берізки тендітні кучерявилися, стояли мовчки дідугани — дуби, шелестіли клени листаті, журились похилі верби, мріяли тополі в полі, гнулися лози, синіли волошки в житах, жита стиглим колосом наливалися, городи заростали лопухом, будяками, іскорилися сонячники на сонці, терпким духом віяли полині, запашні чебреці, летіли гуси-лебеді, ластівки щебетали, сизокрилі орли в небесах майорили, круки-ворони зловісно крякали, кували зозулі, воркували горлички, шелестіли травами степи розлогі, яри, яруги, байраки в задумі поникли, а липа криласта, липа золотава (яка чудова діжка липова!), мов дівчина в буйному розквіті, пахощами голову паморочила, бреніли бджоли, збирали мед-золото, сріблився місяць на синьому небі, плескалась риба, трактори

[1]) До речи, коли читач зацікавиться — революційні вірші Олеся Вишиваного видано ДВУ.

трясли землю, фиркали коні, журились воли, сяла електрика, гурготіли заводи, димарі пахкали димом, снували паси, блестіло вугілля, кохали робітники — гупали молотом, бризкали золотом, плескалось море, пливли кораблі, журавлі, аероплани мріяли в небесах, кричали потяги, ревли турбіни, мукала корова, жалібно сичали пороги, кувікало порося, стогнала земля, росли електростанції, кури неслись, виростали будинки, сходили зорі, мінялися ніч, день,—

чимало ще чудес творилося на світі білому, коли поет вірші писав.

А що вже ридала осінь журлива, спустілі поля мжичка мочила, шугав вітер, гнав перекотиполе ріллею, мрійливо падав лист зжовтілий, засмучено шелестіли дерева, жалібно скиглив ворон, ремиґали ліниві воли дорогою!..

Осінь, осінь, осінні зорі, жалібний вітре, осінні сонети.

Що то вже за поет був славгородський — Олесь Вишиваний!—

Витвір ліричного духу народу українського (українці, на думку авторитетного етнографа, живуть на півдні Росії, носять широкі штани, довгі вуса, дуже люблять олію, часник і „вогняну воду“). —

Тонкі художні образи так і шкварчать, так і співають під пером його (слухайте, слухайте!) —

„В-осени, коли із заходом червоного, мов нагріта пательня, сонця скриплять вози, стелеться пилюга, стає сумно“.

Аналізуючи цей уривок,—писав відомий вже вам київський професор літератури Довбня в своїй, не можна сказати, щоб не просторій, науковій розвідці,—ми бачимо в ньому глибоко складну мозаїку фарб, обміркований, ритмічний малюнок: перше коротке речення, ніби то якийсь зачин, одразу офарблює дальші слова, по ним маємо два довгих речення (26 і 27 склади) — розроблення попереднього і на кінці знову коротке відокремлене речення, що замикає весь комплекс речень, повторюючи зачин. Тоб-то ми маємо класичний зразок т. зв. „кольцевого строєнія“ речень, майстерне поєднання змісту й форми на громадському тлі, що аж ніяк не псує художнього витвору митця — зміг же Лукрецій поєднати поезію з сухою наукою в своїй „Dererum natura“, зміг же Вергілій вихваляти подвиги римлян.

Багато, багато ще корисних істин відтворив відомий знавець мистецтва, збагатив критичну думку, зробив коштовний вклад у літературу.

Отже, не встиг Люшня з'їсти сьому скибку квашеного кавуна, як читач довідався про біографію, так би мовити, життьовий шлях поета.

Тимчасом трапляються біографії — літературна молодь встигне справити бучний бенкет на честь приїзду закордонних гостей, багато

запальних промов виголосити, а гості — попоїсти фаршированої риби, чимало пива випити, усі встигнуть на білярди пограти, поспівати, на що вже героєві, та ще й поетові, що вже до чого охочий слухати свою героїчну біографію, за для якої він ладен і діда на цуценя виміняти, та й то остогидне мріяти, хоч би він і мав до того нахил індуса, що, як відомо, за для науки, ладен день цілий пролежати нерухомо в глибокому роздумі над загадковістю буття, німо поринувши в споглядання неба, чи то малпи, що блох шукає...

В той мент, коли біографію було скінчено, а Люшня доїдав сьому скибку квашеного кавуна, поет звільнився під напливу розпачливих думок — потягався, кректав, посмішка тепла, мовчазна, мов язик „Вітрогона", лизнула йому обличчя.

— Ну, що, вже? — лагідно спитав Люшня з пошаною до задуми поета (хто зна, які процеси відбуваються в творчій лабораторії?) і замовк, із смаком уминаючи кавуна. Що вже за важка для жвавої натури Люшеневої була мовчанка ця, лише йому відомо, проте за ради приятеля він ладен би просидіти і до сімнадцятої скибки, охороняючи спокій поета (бо за читанням віршів поет дуже хвилювався).

— ...Вже, — зітхнув полегшено, мов звільнився від мішка з картоплею, поет. Ну то й добре, — зрадів Люшня, глянувши лагідно на приятеля, до якого він, між иншим, ставився трішки, що так рідко буває між приятелями, з пошаною.

Поет тимчасом поволі визволявся від зеленої омани, струсював пил із штанів, хрустів думками, позіхав, кривився: остогидло все — поезія, гармонія, проблеми, горіння, — уважно стирав масну пляму з рукава. — Ось учора до пізньої ночи сидів, очі заболіли.

Да, очі в нього червоні, спочутливо глянув Люшня, мудро замислився. — От, як би, приміром, електрика — вогняна думка фейверком бризнула з-під рудих вій, — то воно б усі ті проблеми!.. — луснув кулаком по долоні, красномовно моргнув на приятеля...

Е, якби то! радісно засяло обличчя Олеся, та враз же очі посмутніли за недосяжною мрією, мов у казці в Івана-Царевича за „Жар-Птицею".

А що, це вже не така неможлива річ, — подав надію чародій Люшня, — чи бачив він оте глейкувате місце на відгорії колючим дротом загорожене? То ж там і є думка електростанцію будувати. А він думав, як!.. Обличчя поета знов просвітліло: місце то хороше! — сказав задумливо. — Що ж, хай будують, він тоді вірша напише. Слухай, Олесю! — звернувся чудним якимсь голосом що аж у глотці забулькало, Люшня до приятеля. — Що, як би й йому теж у писателі попасти? Адже це вже не така неможлива річ? Он селькор, „Око"... що вже з нього там за писака, а, дивись, друкують!..

Справді (благав), хай зробить послугу,— їй-бо, могорича не пошкодує... Знов таки —Бугаєнко... Про самого Олеся він, вже, звичайно, не каже, бо тут видко зразу, де справжній талант... не-не-не! що правда, то правда, хай не думає, що він ніби тому, що ніби-то... да-да-да! Хай не махає руками, він любить правду... Адже знає він його не день і не два (до дівчат разом бігали)... а, що вже там!..

Знизав плечима, безнадійно махнув рукою.

Олесь, що весь час сидів мовчки, як і належить справжньому талантові, скромно дивився на залатаний чобіт, марно силкувався спинити водограй красномовности Люшневої, недбало кинув,— що там селькор „Око“ — (адже він стояв вище його, мов вежа Ейфеля, проти черепахи).

Йому хоч би чим небудь — благаючи глянув на поета Люшня.

Поет поринув у глибокий задум...

Люшня шанобливо притаїв дух.

Не можна сказати, щоб лаври Бугаєнка, чи селькора збили Люшню з пантелику. Ні, він просто, вже давно відчував незрозуміле якесь натхнення, не то горіння в собі, та за роботою все ніколи були.

Ось, до речі,— незграбно, не то соромливо, простяг приятелеві зшитка,— він написав дещо, якби Олесь переглянув — чи варт йому працювати на літературній ниві (жінці, приміром, подобається його рішучий стіль, ясність думки)— ось він зараз прочитає —„Шлях до кращого життя,“— про свинарські товариства...

Та Олесь відсторонив його руку (знов мріє, глянувши на поета, подумав Люшня).

— Любий друже,— сказав йому на це поет,— я тебе дуже поважаю, дуже твій розум, ініціятиву (жінко,—гукнув у сіни,— яєшню Петру Даниловичу!), найбільш усіх поважаю в Славгороді (жінко, принеси квашеного кавуна з льоху!), але, як чесна людина, тобі не раджу (бив себе в груди, говорив надламаним голосом),— це така невдячна робота, така невдячна, відповідальна робота... Люшня на цім слові подумав: господи! Чи ж не звик він до відповідальної роботи? Кому ятку розібрати доручено, збудувати нову арку на Воловому майдані?— Ось ти, приміром, Завкомгоспу,— говорив далі, немов у тузі, поет,— будівництво нового життя провадиш (спасибі, в оту яму, що серед села, заборонив сміття звозити), і уяви собі— поет!.. Розумієш... воно якось не то, що не того... а якось воно того, не то що... розумієш?.. ніби то незручно трохи... Це, приміром, якби взяти ну... навіщо далеко ходити? он того кабанця, що на сонці ніжиться, та запрягти його в плуга — як ти думаєш, —

потяг би він, чи не потяг? (як поет, до того ж взагалі, філософ, Олесь любив висловлюватись метафорами)

— Так, сказав Люшня,— це ти того... може й того...

Не зважаючи на застереження, йому так хотілося стати поетом, що аж у боку кололо.

— Невже мені,— сказав він у розпачі,— лише те й робити, що весь вік будувати електростанції?

— Боронь, боже! скрикнув поет. Він зовсім не хоче його відмовляти, щоб він не ставав письменником, сказати, що ніби в нього талану нема, що він не зуміє потягти того поетичного плуга... ні, зовсім ні!.. Талант то в його є!.. та...

— Та якби не ти, Олесю,— сказав на це Люшня,— то я... то... Адже він йому допоможе? Адже в нього всі критики свої. Що йому стоїть? Адже він талановита, видатна в поетичному світі людина... всі ж його вірші читають...

Проте, Олесь із скромности, знов заборонив приятелеві хвалити свої чудові, талановиті вірші.

— Що там поезія! — недбало сказав він.— Тут, брат (скривлені риси обличчя біля його рота враз розгладилися, а натомість зібрались глибокі зморшки на чолі), сценарія скоро почну писати!

Це вже було надміру! Звиклий до всяких несподіванок, Люшня на цей раз зовсім отетерів. Дух забило йому... Захоплено кліпав рудими віями... Здивованим поглядом прилип до байдужого обличчя поета і не моргне, ніби так і треба, наче б нічого не сталося! Самовладання ж!.. Так, так... Сценарій... Ну ж і ну... Це вже через край приятель вразив його. Всього сподівався — навіть розводу з жінкою, але такого... ні!

...Незабаром приятелі в Черваня пили пиво (дев'ять пляшок стояло перед ними) за майбутній розквіт мистецтва.

ВИСТАВА В СЛАВГОРОДІ

Весна в Славгороді почалася... Ще не встиг Олесь Вишиваний написати вірша „на провесні", як вже пригріло весняне сонце, дзвінкими струменями побігли талі сніги. „Явдоха" скинула білу сорочку і показала голу землю (це міжнародній жіночий день війнув весною). Вбрались дерева ніжним зеленкуватим пухом, поросла земля, загомоніли ліси, гаї, журавлі курлюкали над лісами, ранковий клекіт лелеки лунко розтинав туманкувате повітря над луками, птах задумно бродив ріллею, дід Приблуда вигонив отару овець в поле, на ниви срібним водоспадом лилася пісня жайворона (весна в Славгороді ще инакше починається: досить дідові Мартину сонячного ранку на колодці лисину припекти, задумано на босі ноги

поглядаючи, зітхнути, глибоко, сказати „ох-хо“, а бабі Домці заповнити анкету Окрзу — скільки вона яєць підсипала під перисту курочку — як враз розпочнеться весна). Разом з природою віджив і люд радянський.

Все сповигало, мов у комашнику клепало, плескало, метушилось, гомоніло, наче нікому діла не було до того, що Олесь Вишиваний ще не закінчив поему „на провесні“. Весна на селі — час будівничої роботи. Комгосп підпорки для яток збирається ставити, містки ремонтувати. Набрякла земля, мов дівчина коханого, жде свого орача. Рипить сонце . . . Земля парує . . . Дівчата на колодках верещать. Сонце розпалює серця. Весело шкварчить гармонія. Весна наливає соком дерева. Дзвінко лунають „веснянки“ (досить ще комгоспові видати обов'язкову постанову про заборону цапові бродити на вулиці, як теж почнеться весна). Прокидається заспаний люд. Гулянки, вистави, ярмарок.

Коли на неділю в славгородському театрі призначено було виставу, що сколихнула весь Славгород, в Люшні якраз зібралася тепла кумпанія: Головня з жінкою, Птушка, Порощиха. Пообідали добре, випили теж не зле, і тепер, відчувалося, для повного задоволення бракувало якої-будь культурної розваги. Довго радились — йти чи не йти? Виявилося — в кого живіт болів, кого так нудило, ломили крижі — тому вирішили йти. Жінкам теж до вподоби припала ця думка, вони швидко прикинули, кому що вдягнути та й зразу ж збиралися.

Ще навіть не смерклося, не вляглася пилюга за чередою, не подоїли корови, лише кури на сідало посідали, як юрбою посунув люд славгородський до театру чуття свої потішити.

У нас тут, на селі, не те, що в вас, у місті: до театру приходять лише на другу, третю дію. Де тобі, тут ще за годину-дві до вистави людом переповнена зала.

Тислося, гомоніло . . .

Тьмяно мигтіла лямпа (в театрі не було вікон). Могутня постать Олеся Бугаєнка заставила двері — зосереджено, з цілковитим розумінням важливої місії — квитки контролював. Гармідер (сторож сельбуду), що його кучма нерозчісаного волосся мигтіла серед натовпу, давав лад, садовив на лавки. Де лише не ставала його незграбна нога — лемент, вереск зчинявся такий, наче на кожнім своїм кроці він віддавлював котячі хвости.

Коли прийшла Люшнева компанія, — Гармідер прожогом метнувся, посадовив їх на другій лаві (на першій вони не захотіли), — авдиторія очима прилипла до налитих здоров'ям спин. Побачивши голі руки Люшневої жінки, Гармідер пропонував їй програму. Вона

хвально глянула на його, мило посміхнулася, а Гармідер плюнув у жменю, сховав у кишеню гривеника. Авдиторія, споглядаючи, як метушиться щирий слуга театру, аж ніяк не могла вгамуватися. Гармідер тоді, знов, кидався наводити лад, на втіху всім. Уздрівши білу, повну шию, мов бородавками обліплену намистом, він знов пропонував програму. Новенький чоловічок зашморгнутий галстуком, що сидів біля жінки, невдоволено чмихнув: не треба. Гармідер, тоді ставши близько його, сказав рішуче:

— Ваш білет.

Тоді.

— Зніміть кашкета.

Ще:

— Посуньтесь, дайте місце.

Тоді:

— Палити цигарки воспрещається... а ще й сознательний, зневажливо кинув, дивлячись, що в руках його бінокль.

Чоловік покірливо виконував усі ці слушні розпорядження, повновида жінка ж мало не згоріла від сорому, зачувши позад себе глумливі слова:

— ...що тепер за мужчини?..

Навівши, таким чином лад, Гармідер, ущерть сповнений самоповаги, наступив зразу на кілька ніг.

— ...сказав би він так мому, то зразу б зуби позбирав,— бубонів той же голос, од якого почервоніла біла повна шия, наморщилась кремова, лискуча спина.

Парне, задушливе повітря, сперте гамором, гамом. Чоловіки кашкетами обвівали розпарені лиця своїх дам, дівчата тендітно обмахувалися хусточками, хлопці байдуже смалили цигарки. Тхнуло потом, кінським стійлом (тут колись була стайня Гнилорибова).

Люшня озирався, зустрівши знайоме лице — привітно кивав.

До вистави було ще далеко, тому кожен розважався, як міг.

В однім кутку Олесь Вишиваний читав вірші. Слухали дві голови в кучерях: комсомолка Зіна, вчителька Віра.

В другім кутку — Карась в оточенні русявих заялозених помадою голів тихесенько награвав на гармонії якийсь танець.

Біля дверей зчинилася метушня. Зчепилися два голоси: обурений якогось парубка, енергійний — Олеся Бугаєнка.

Нерви Люшневі були напружені вкрай.

Авдиторія заклопотана своїм життям, своїми чуттями і ні до кого їй не було діла.

І він, Люшня, активіст Люшня, що завжди, при всякій нагоді виявить свою корисну ініціятиву, свою думку, що ніколи хвилинки

не сидить без діла — робота так і дзюрчала в руках його, вертіла Славгородом, мов вода млиновим колесом, мусив усе спокійно споглядати. Адже не дарма за такий короткий час він уславився своєю діяльністю, придбав чималу шану населення? Кожне його слово — закон, авторитет тут. О, Славгородці вже давно митикували що в нього не аби яка голова! То ж і тепер, йому вже давно набридла ця бездіяльність та й не пасувала, аж ніяк його енергійній натурі. Він підвівся. Підвівся він — мов великий тягар життя на своїх плечах тримав. Суворим поглядом прип'яв до місця жінку, що сіпнула за рукав його — ніколи не терпів перешкод він на шляху свому.

Авдиторія насторожено стежила за могутньою постаттю, що твердими кроками до дверей простувала.

Виявилося: парубок хотів вийти, Бугаєнко — не пускав.

Це надзвичайно обурило Люшню. Людина надзвичайно енергійна, правдолюбива не лише на селі, але й у місті, Люшня, при найменшій нагоді ставав на захист покривдженого. Якби ви чули який лемент він зчиняв, коли кондуктор кому здачі копійки не дасть на трамваї, чи хто до каси без черги лізе?! Правду любив, дуже строгий був, сам любив правду то й другому не потурав.

То ж зрозуміло, що він і тепер не зміг зтерпіти такого знущення з людського права, та ще й де — в театрі.

— Товаришу, чом не пропускаєте? — рішуче напався він на нарушителя права. Той недоуміло лише кліпнув очима. — Це неправильно — відрубав Люшня. Чоловікові треба вийти, а ви не пускаєте. Ви дайте йому контромарку, він вийде, куди йому треба, бо він же не в'язень, йому треба вийти, це його право, а ви не пускаєте, — залізною логікою доводив.

Взагалі Люшня вмів поговорити. До того ж чималий промовицький хист мав він (ви ще почуєте його промову на з'їзді мисливців). Та не тільки в революційні свята, чи в инших урочистих випадках Люшня вславився, як добрий промовець (славгородці ще й досі не можуть забути великої промови на весіллі в Горкируки. Вже до чого старі баби світу забачили, а кидало в плач їх!). Скрізь своєю красномовністю він угамовував, чи то запалював люд славгородський (хто, наприклад, може забути його промови в міжнародній день кооперації, свята врожаю, жіночий день?). Баби в кооперативі за шматок ситцю заведуться, дядьки за межі не помиряться, чоловік жінку поб'є, свиня в город забреде — скрізь вогнене слово Люшневе палкі серця вгамовувало, морок душ розвіювало. На що вже впертий дід Шовковий — не хотів більше півроку податку платити. І що вже тільки не робили? — міліцію посилали, судом страхали — вперся старий, мов корч, і не з місця! Так Люшня йому як

сказав промову, то бідний дідок аж заплакав! — Нате вам, каже, Петре Даниловичу, 27 копійок, тільки замовчіть, бо їй-бо, не видержу!

Отже, гріх сказати, щоби Люшня не мав дару слова.

На серьйозне зауваження Люшневе Олесь Бугаєнко ледве спромігся дати відповідь, мовляв, — а коли вони всі захочуть вийти?

Люшня посміхнувся. А що то була за посмішка! Мало кому схотілося б, щоб з нього так посміхнулись, мало кому до вподоби припала б ця посмішка.

Ша! — в запалі раптом, скрикнув він. — Ша! Це не порядок. Це не порядок, — сказав з притиском. Скрізь, де не бував він — у Москві, Ленінграді, Севастополі, на Уралі — ніде нема такого порядку... ніде нема такого порядку! Хоче людина вийте — їй дають контромарку і вона виходить. Так ніде не роблять. Адже хлопцеві треба вийти? — Треба. Ну що він сидітиме? Хай візьме контромарку, вийде, справиться, тоді знов сяде. А вони його тут маринують. Це ж не діло!

Авдиторія з зацікавленням прислухалася до цієї полеміки. Дехто то навіть, щоб не прогавити жодного слова, встав з місця, наблизився до дверей. Люшню оточила численна юрба і він серед неї промовляв. Молодиці, мов на голках крутилися, кричали: не застуйте! Тоді з заздрощами позирали на Клавдію, що зашаріла, скромна, аж ні трішечки не пишалась, навперекір усім жінкам, славою свого чоловіка. Вже встиг Люшня завоювати собі визначних однодумців. Та й, правду кажучи, вся юрба, що відчула захисника. палкого оборонця своїх інтересів, з прихильністю стежила за його промовою — сміялася, де треба, та пирскала — на глум Бугаєнкові.

— ...Скрізь так водиться — звертався Люшня вже більш до прихильної авдиторії, що не зводила з його блискучих очей, — тільки в нас ще й досі, на лихо (густим сумом бренів йому голос) така некультурність, — зневажливо глянув на Бугаєнка.

Глибоке важке зітхання всієї авдиторії було відповіддю на ці прості, але такі правдиві, повні глибокого змісту, слова. Вдячними прихильними очима милувала авдиторія того, хто з таким завзяттям, енергією скородив засмічене бур'яном некультурности славгородське поле. Люті погляди зненависти метала на носителя заколотів, некультурности.

— ...В Австрії так, — сказав парикмахер. Можливо, він би теж виголосив промову, що так добре запам'яталась усім його клієнтам, та шкода, для ілюстрації европейської цивілізації бракувало стертої, вузької, мов цвях, бритви і тонесенького мов бритва, бруска.

— ...В Німеччині теж так, — сказав пивовар, — коли вони в 16 році стояли, — далі не вимовив за ядухою — великий, мов бочка

квит, що власне й був доказом правдивости слів, та сердита жінка потягло його на місце.

— О ! — красномовно наставив Люшня пальця. — Вони чули ? — звертав радісне обличчя до авдиторії, що вдячно і не без гордощів поглядала на європейців. — І Славгород не без бувалих людей !

— . . . так само і в Парижу ! — гукнув кравець з місця та й тут сердита жінка сіпнула його за рукав (ох ці, вже, жінки) позбавивши таким чином авдиторію купи цікавих новин — як у Парижі штани шиють, про що власне славгородці мали не раз гірку можливість переконатись, на що власне в кравця були досить поважні мотиви : він звик більш шити на парижан.

Люшня повільним нахилом голови схвалював усі ці твердження, радісним оком озирав усіх, пишним усом накрив усмішку вдоволення. Якась незрима сила, що нею лише бездоганно орудують промовці та факіри, впливала на глядача, привернула всю увагу до Люшневого обличчя, що виразом своїм дериґувало настроями, думками . . .

— . . . У Варшаві то навіть контромарок не беруть, — пояснював авторитетно швець — скрізь так у театрі, кінові, цирку . . . коли в 10 - му році . . .

— О ! Чуєте ? ! — для більшого ефекту промови шевця, що надолужив, на злість жінкам, попередніх мандрівників—підкреслив Люшня, виразно озирнув усіх орлиним поглядом (на Бугаєнка він тепер і уваги не звертав).

Так завжди буває — маленьким струмочком починається суперечка — точиться, дзюрчить і ніхто не гадає, що розіллється вона в ціле море. Могутня сила твоя, о, людське слово !

Коли таким чином чоловіки, що їм історією назначено панувати над людською думкою, ламали сталеві списи на словесному турнірі, жінки на лавках теж не залишилися байдужі — діяльну участь брали в суперечках.

— Господи, — нахилилася кравчиха до різнички — і де мого, тільки, не носила лиха година ? . .

— Мій то три роки в Австрії товкся, теж чимало світа забачив, скільки то люду закордонного перестриг ? . .

— А мій штанів пошив . . .

— . . . вже думала, що й не вернеться . . . вернувся таки на мою голову, — хто зна, чи з більшим жалем, ніж гордощами скаржилась парикмахерша.

— . . . світ великий . . .

— . . . не то, що які там небудь „Севастополі“ . . .

Жінки виразно ззирнулися. Іронічна усмішка набігла на їх поважні лиця — лоскотала дебело - зелену спину Люшневої жінки.

Чимало ще безперечно цікавих думок так добре відомих нашим жінкам, було б висловлено, та метушня біля дверей привернула знов увагу всіх.

Олесь Бугаєнко, не зважаючи на те, що проти нього повстала майже вся авдиторія, симпатії (так і літали в формі недокурків) були на боці ворога, твердо вирішив краще загинути в нерівній боротьбі, аніж скоритися, поступитися — на таку ганьбу він би ні защо не пішов (Люшня мав упертого ворога) героїчно одбивався мовляв:

— Добре вам казати, попостояли б ви на мому місці — один вийде, другий схоче...

Хто застереже себе від лихої долі? Краще б він уже мовчав, бо на це Люшня, що відчув за собою масу, чуття, думки якої він покорив палким словом, дав належну відповідь.

— Абсурд! Абсурд! Це ж абсурд! — енергійно сказав він. Похвальний шепіт авдиторії, що вирячила очі від захоплення, збудили слова ці.

Що ж на це Олесь відповів? Правда, в особі Бугаєнка Люшня мав достойного опонента — сміливого, рішучого, спритного, навіть лукавого, так що треба було сторожко пильнувати щоб запобігти несподіваному нападові. Проте, на цей раз, Люшня так припер його до стіни, що він не зумів навіть путящої відповіди дати, мовляв. —

— ...Сидів би краще та не рипався — брутально кинув у бік парубка. Слова ці викликали загальний ропіт авдиторії.

— А-а! — лиховісно впіймав його Люшня на слові, чіпко вхопився, мов кіт миші за хвіст, — так він з принципу! — саркастично всміхнувся. — Все з принципу! — сказав загрожуючо ставши в позу народнього вождя.

Авдиторія захоплено стежила за новими еволюціями свого промовця. Один лише нахаба (світ мусить довідатись про його) безперечно з низьких пристрастів, з гидким наміром не инакше — порушити авторитет славнозвісного промовця (чи багато їх на землі радянський?) засліплений заздрощами до популярности його, буркнув на всю залу (це коли авдиторія затаївши духа ловила кожне слово улюбленого діяча) порушивши молитовний спокій:

— ...що він там розкудахтався?..

Та зразу ж, мабуть, і пошкодував за свій безсоромний вчинок, коли безліч голок уп'ялись в його пухке тіло. З усіх боків пронизаний гнівними поглядами своїх сусідів — горбився, полотнів — піт дрібними краплинами виступив на чолі йому. Авдиторія уся повстала на захист свого вождя, дала належну відсіч нахабі, мовляв — людина

горло надірвала, охрипла, за правду змагаючись, за культуру, а він... а він, лисий чорт, насмілюється отаке... ображати вельмишановного промовця! Ціле страмовище! П'явка (да, то був аптекар) осоромлений, заплямований, вже давно сидів, немов подушки з киснородом чекаючи, добре запам'ятавши, як іти навперекір народній стихії, а ображена авдиторія ще довго квакала. Дехто з жінок, навіть, пригадав, як до його красуні дочки (тепер фельшарка) вночі у вікно лізли хлопці, вельмишановна жінка власноручно наймичку телющила, а почесний синок (тепер диякон) на масниці кури у батюшки покрав. Так, що в старого навіть з'явилося велике бажання прополоскати з пожарного шлангу горласті пельки купервасом. Добре попоприв старий — то ж не раз він корив себе за гарячковість.

Проте, цей ганебний випадок, аж ні трішки не похитнув твердого духу нашого промовця, не позбавив його мужности, не вивів з рівноваги, як, надаремне, сподівався ворог. Ні! Люшня навіть удав, ніби отой пашквіль не долетів до його вуха — нічого не бачив, не чув, що говорила ота мерзота, лиса погань.

Та чи належно поставився до цього ганебного випадку опонент Бугаєнко? Чи ж промайнула побіч його вуха ота нікчемна репліка? Ні! На превеликий жаль, мусимо зазначити, що наші промовці ще далеко не набули належної моральности в своїй почесній роботі. Навперекір благородству, чемності та иншим чеснотам, що так би, здавалося, пасували до постати культурного діяча, промовця, поета і чудового парикмахера, прикрашали б — Олесь Бугаєнко, навпаки, із славолюбства, недоброчинности намагався, як у найпаскуднішй манір використати глупство попереднього громадянина. — Іронічна усмішка заляпала рота йому по самі вуха — так і стояв увесь час з виразом нестриманої радости на мокрому обличчі, пильно прислухаючись до гострої дискусії вже в лавах самої авдиторії, ні трохи не ховаючи свого задоволення з наглого вчинку аптекаря. Мало того, відчувши на своїм боці прихильників, він навіть набрався нахабства, кинувся в суперечку,—

— Не з принципу, мовляв, а для порядку.

Даремні були сподіванки ворога! Єдність думки розколоти йому так і не пощастило.

Ніхто, навіть, і не чхнув на згоду з його непевним твердженням. Та й не Люшню, звичайно, можна було таким казусним маніром вибити з раз завойованої міцної позиції.

Він на хвилинку примружив око, тоді, мов для благословіння, або ж збираючись убити муху — підняв руку,— мов весняний шелест трав війнув.

— . . . Чшшшш . . . шшш . . .

(Глядачі напружено притихли).

Видержавши павзу, як і належало досвідченому промовцеві, що досконало збагнув мудрість полеміки, він сказав тихо, виразно, але рішуче :

— . . . Чшшш ! . .

Ефект був несподіваний. Громи реготу, блискавки сміху зливою ринули на кучеряву голову ворога, що проте, ані ж від того, до речи сказати, не засоромився, навпаки, сам сповнений веселощів, нахабно пирскнув, викликавши цим легеньке замішання на обличчі супротивника. Але на мить. Бо через хвилинку Люшня й собі весело всміхнувся широкою, добротливою усмішкою, даючи цим зрозуміти, що натяки ворога його ані трохи не обходять. Хмари сліз стояли в очах присутніх. Жодна українська комедія, що, як відомо, животи від реготу рве, не витрясла стільки сміху із славгородців, як ця мімічна сцена — безславна поразка Люшневого супротивника.

— . . . У чім річ ? У чім річ ? — суворо напав Люшня знов на ворога, коли всі вгамувалися. Він задався однією думкою, що яскраво відбивала незламну рішучість його волі — до щенту добити супротивника, доконати його остаточно, щоб і не пікнув він — дарма, що жінка Люшнева вже давно махала хусткою в тривозі — досить ! — а ворог ніби байдуже квитки контролював. — Це не по суті ! Це не по суті ! — твердо сказав Люшня.

Слухачі вражено зітхали . . .

О, Люшня вмів поговорити ! Люшня любив поговорити. З Люшнею приємно було поговорити. Старі люди кажуть — з добрим чоловіком поговорити — чарку горілки випити. Поговорити приємно було з Люшнею. Поговорити любив Люшня, умів — ну про що хочете, — про . . . про різні, усякі перспективи . . .

То ж думаєте, що на цім і кінець Люшневої промови. Щоб то він за промовець був ? Чимало славних промовців у Славгороді. Зійдуться, бувало, — потом і радістю вилискують лиця — дві з половиною години без перерви на делегатських зборах говорив — утомлено крутить головою Чичибаба, суддя (власне суддею він недавно став, до того він був адміністратором цегельні). Кривохата — на зібранні КНС — того більше. А що вже Орел на зборах членів Авіохему про міжнародній стан ! — добра господиня пуд масла зіб'є, півмітка вовни підфарбує, а він ще говоритиме ! Що й казати — добрі були промовці в Славгороді ! Тур говорив, здебільшого про соціялістичне будівництво — мов котлети рубав. Головня промовляв — про культурне хліборобство — слова плавно кажанами літали, а

АРМУ. Мизин А. В.

Оборона Луганську

(Деталь розпису)

кожне слово — мертвий ховражок. Чичибаба — про революційну законність, новий побут — говорив з більшим захопленням, ніж галушки полтав. А що вже говорив Птушка! — кашляне — культура. Кліпне очима — сельбуд. Що то вже за промовці були в Славгороді! Та чи не найбільш красувався поміж ними Люшня, чи не найбільш пишався ним і Славгород.

— ... Но! — сказав Люшня наприкінці (слухайте, слухайте!) тут ще є маленьке „но“ (похвальний шепіт шелестом війнув поміж слухачів). — На десятім році революції... Коли риплять старі підпори... а капіталістичні акули справляють свій бенкет... коли пролетаріят будує палестину життя...

Зачудована цими словами авдиторія заніміла. Чи ж доводиться говорити, яке глибоке враження справила на всіх ця промова, що зайвий раз викрила скарбницю Люшневої красомовности. Авдиторія, що затаївши духа з напруженою увагою ловила ці мальовничі слова, розтерзала б кожного, хто насмілився б перешкодити промовцеві, раптом, о диво! — спалахнула гамором гамом — Гармідер піймав „зайця“. Все захвилювалось, залементувало.. Вереск, регіт, вигуки: улю-лю!.. гі-гі-і... ату-у-у!.. Всі посхоплювалися з лавок.

Отелешеного парубка Гармідер завзято тяг на розправу до Бугаєнка. Парубок пручився: загубив квитка.

Розгорнулися нові простори для Люшневого промовницького хисту, та, на жаль, приятелі, жінка, що вже досить намилувалися з його красномовства, потягли його на місце.

— ... Важко з таким народом соціялізм будувати, — глибоко зітхнув Люшня, сів біля жінки, що захопленим поглядом милувала спітніле обличчя свого героя, дбайливо сунула йому в руку батистову хусточку...

Виставу вже давно час було розпочати, проте, адміністрація все чомусь барилася.

Як не бігав, як не метушився щирий слуга Мельпомени - Горицвіт - Чепуренко (що головою з одного маху десятифунтову головку рафинаду розбиває) проте, невтомної енергії однієї людини було не досить.

Виявилося, що героїня - революціонерка, що мусіла виявити запал боротьби, пробудити свідомість мас, навести пролетаріят на барикади, об'їлася кислиць і лежить хвора.

Вистава так і не відбулася.

О. ЛАН

МЕЖІ

Е. Л. К. — присвячую.

I

Ах, я знаю тебе, синьооку,
Не сьогодні, не вчора.
Село.
Завихрили розтерзані роки
І — мов грім на чоло.

А навколо — задимлені далі
І не жито — пожухла трава.
Пам'ятаю, як мати ридала,
І мов сльози — слова:

— Ти ж іди. Та гляди — не барися.
Не забудь, що без хліба. Слаба.
А з тобою — сумні — обнялися
Ми востаннє в хлібах.

Ти вернулась — ясна босоніжко,
Я ж ступив за дідівську межу.
Ах, ту мить урочисту і ніжну
Я повік збережу!

Розступились бугри, ніби вівці,
І пішов я між них, мов пастух:
То ж я вперше тоді подивився
За глухий виднокруг.

Чи повірив би хто, чи послухав,
Що недавно я кину село,
Що підхопить важка завірюха
І мене на крило?

II

Як тепер згадаю —
Нібі чорний сон:
Впала дика зграя
В сонячний затон.

Звечора до рання —
Вогняні стовпи.
Мов кривава рана,
Ятрились степи.

Я пішов наосліп:
Де блудив? Куди?
Затоптала осінь
Весняні сліди.

А вернувсь... в покорі
Щулилось село.
З батьківського двору
Й попіл розмело.

А за що? Кому я,
Чим я завинив?
— Хай нас смерть почує
І розсудить гнів!

Згадуєш прощання,
Північ серед піль?
Скільки нас в повстання
Понесло свій біль!

З полум'я пожежі
Дужі й молоді
Вийшли ми за межі
Рабства і нужди.
. . . .

III

Розбіглись дні, мов іскри,
Розсипались в туман.
Давно далеке місто
За рідне стало нам.

Давно ми без утоми
Працюємо що-мить.
Хоч стоїмо на зломі —
Та ще нас не зломить!

У нас дідівська впертість
І степовий розгон.
Не боїмось ні смерти,
Ні инших перепон!

IV

Трамвайні рейки на морозі
Шипіли, мов ужі.
Ми раптом стрінулись на розі —
Чужі.

Я не пізнав тебе, хорошу,
В рожевій хустці, в жупані.
Лиш сині очі, мов волошки,
промовили мені.

Я пригадав село і вихор,
Що вихопив мене з села.
— Невже ж і ти, волошко тиха,
Ті ж самі межі перейшла?

Невже ж і ти згоріла в горі,
Спила розпалені жалі,
Що врешті віковічний корінь
З одчаю вирвала з землі?

— Так дай же руку. Наша стежка
Веде нас в будівничий цех,
Де молот молодо й бентежно
Вже розпочав концерт.

То він співає пісню ранню,
Змагання радісний мотив:
— Вперед на нові грані,
В нові світи!

Нехай позаду в нас — пожежі,
Могили, сльози, біль і гнів, —
Зате попереду — безмежжя
І далечінь віків!

1928.

* * *

Мене тато прогнав і прокляв
бо у мене дитина од „гоя".
Він казав, щоб упала земля
попід нами, Оленко, з тобою.
Тато мій! він такий старий,
як пожовклі листки Талмуду.
Плаче він: „ой, за доньчин гріх
будуть з мене сміятись люди.
О, прокляте, прокляте дівча,
Не хватило для неї еврея".
І у нього сльози в очах,
в бороді — сріблястому инеї.
Мама плаче: „у неї Оленка
не Дебора, не Лія й Нехама".
Ах, я знаю, для мами сивенької
Це велика, велика драма.
Моя рідна стара матусю!
в неї руки в лушпинню од риби,
бо вона куховарити мусить,
заробляти шматочки хліба.
А в Оленки синь у очах
і русяво-біле волосся.
Що то скаже моє дівча
На запитання „нація" гостре.
І не може тато простить,
що у мене дитина од „гоя".
Ну, а мама сказала: „ти
та прийшла б коли небудь із „тою".

1928

Ю. ДУБКОВ

* * *

Підводяться кам'яні стіни,
А світлом осяяне скло.
Ракета здіймаючись кине
Розтріпані плями на тло —
Поливаним порохом вулиць,
Квітками повбиваних арк.
Там гул розминає, розчулить,
Майстерно на камені Маркс.

ЯКІВ САВЧЕНКО

ПРО БЕЗПРИНЦИПНУ КРИТИКУ

У 5-му числі „Вапліте“ В. Державин своєю статтею: „Уваги і т. д.“ кавалерійським наїздом атакував мої книжки „Поети й белетристи“ і „Проти реставрації“. На виступ цього, досі невідомого „ортодоксального марксиста“, можна було б зовсім не відповідати, прийнявши цей його „критичний твір“, як подарунок гумористичній літературі. Та деякі характерні особливості згаданої державинської статті, що вже мало спільного мають з гумором, примушують мене відповідно кваліфікувати їх. Бо ж надто вже безцеремонно й безсоромно поводиться цей „марксист“ з фактичним матеріялом.

Ті характерні властивості, про які мені докладніше доведеться далі говорити, перебувають здебільшого в площині принципового значення. Це:

1) Уставлення його „роботи“.

2) Методи державинської „критичної аналізи“.

3) Його висловлювання в принципових питаннях і

4) Літературна етика державинська.

Заслуговує на чималу увагу також і тон викладу. З перших і до останніх рядків цієї статті вражає вас дріб'язкова злобність, неприхована його ворожнеча до автора рецензованих книжок. А над усе — еляганська розперезаність амікошона всезнайки, що намагається за всяку ціну і з великим усердієм посадити на лаву підсудних немилого йому автора. Оце бажання і оцей тон гострого неврастеничного роздратовання викликає почуття подиву.

Але перейдемо одразу до сути справи.

У чому ж полягає основне установлення в „критичній роботі“ Державина?

Про це ми точно довідуємося з статті М. Куліша „Критика чи прокурорський допит“, уміщеної в тому ж 5-му числі „Вапліте“. Говорячи за те, що, мовляв, у ваплітян не забракує мужности викншувати занепадницькі й антикомуністичні тенденції у себе (бува

заведуться) і в инших літературних організаціях, М. Куліш зауважує: „Ваплїте вже це й робить, приступаючи до відкриття антимарксівських тенденцій в критиці Доленга, Савченка“..., очевидно, цим натякаючи на статтю Державина.

Отже, ясно: державинське завдання „відкрити (!) антимарксівські тенденції“ в моїй критичній роботі.

Рішуче не заперечаючи проти такого хорошого й корисного бажання, подивимося, як саме, якими способами здійснює його Державин.

Починає наш приятель із книжки „Поети й белетристи“. Перші його глибокодумні зауваження стосуються моєї методи. Яка метода в Савченка? Дуже проста. „В основу літературних оцінок і думок цього критика покладено певний естетичний (підкреслення моє — Я. С.) принцип, вельми сумнівний з марксівського погляду“,— рубає Державин.

Що таке естетичний принцип у критиці — це загально-відома річ, трюїзм, що не потребує будь-яких пояснень. Але наш „учений марксист“ розуміє його по-своєму.

Ось послухаймо: „Для Я. Савченка існують дві відміни літераторів — бадьорі, що в їхній літературній творчості виразно відчувається позитивне емоціональне забарвлення і „похмурі“, що в них таке емоціональне забарвлення або взагалі затушковане, або має заперечний характер“. („Уваги і т. д.“)

Виходить, за здоровою логікою, що мій „естетичний принцип“ полягає в тому, що для мене „існують дві відміни літераторів — бадьорі й похмурі“. Що й казати — ловко! Це в нашого приятеля, очевидно, найновіше слово марксівської науки.

Причепивши мені щиро й простодушно „естетичний принцип“, наш „учений марксист“ одразу ж забуває про це твердження, а висуває инше. „Це досить примітивне, і ні в якому разі не соціяльно-естетичне, а швидче морально-біологічне протиставлення визначає Савченкову всю критичну діяльність“.

Ну хіба ж це не весела гумореска!

Сказати напочатку, що в „основу літературних оцінок і думок покладено певний естетичний принцип“, а через три-чотирі рядки урочисто заявити протилежне, саме, що всю мою критичну діяльність визначає „ні в якому разі не соціяльно-естетичне, а швидче морально-біологічне протиставлення“.

Так що ж — запитую я — покладено в основу моїх літературних думок і оцінок? Чи „естетичний принцип“ чи морально-біологічний“? Запитую через те, що надто багато в цих анекдотичних твердженнях, чи то пак, в державинській „марксівській аналізі“ — туману й супе-

речности. Якщо Державин думає, що терміни „естетичний принцип" і „морально - біологічний" — тотожні, то мені залишається тільки заздрити на цю певність. Щаслива вдача в Державина. Але при цьому не можу не висловити переконання, що в основу літературних оцінок і думок державинських покладено зовсім елементарну неписьменність, і жодного принципу. А про марксизм, хоч би куценький, то й говорити не доводиться. Біг дасть!

З дальшого контексту тієї державинської статті, довідуємося, що морально - біологічний принцип в моїй критичній діяльності, все-таки мені більше личить, ані ж естетичний. Про естетичний принцип Державин більше не згадує і, можна думати, що він припечив його мені на кожний випадок: все згодиться в його критичному господарстві.

Ну, нічого не вдієш. Доведеться брати на себе відповідальність за морально - біологічний принцип чи методу, що мені строгий „марксист" приписує без дальших міркувань і вагання. Він буквально, одним натиском своєї безпринципової думки встановлює цю, властиву моїй критичній роботі, ґандж. Отут, власне, й починається надто оригінальна метода державинської „критики".

Я дуже хотів дізнатися, в чому виявляється мій морально - біологічний принцип.

Все ж таки цікаво! Хоч і знаєш із перших же рядків тієї знаменитої статті, з яким „критиком" маєш до діла і хоч бачиш одразу всю його упередженість і цілковиту відсутність елементарної об'єктивности, та все ж була надія, що Державин обґрунтує оте твердження про „морально - біологічне приставлення".

Серйозне бо твердження. На жаль, жодного доказу наш приятель не наводить. На жаль тому, що я втратив можливість повчитися. Замість доводити, Державін засвоює маніру спритности: розгорнувши мою книжку, він легенько пурхає з сторінки на сторінку й визбірує окремі речення, слова, с т а р а н н о й с в і д о м о одвіявши од них контекст, здебільшого переказуючи по - своєму, витлумачуючи й перебріхуючи. Так бо зручніше для його „дедукції".

За таким „критичним" способом Державіну дуже легко довести геть чисто все, чого тільки душа його забагне. Забажалося йому приписати мені естетичний принцип, що його „в основу літературних думок і оцінок покладено",— є!

Він охоче стверджує. Забажалося йому приписати мені морально-біологічний принцип — і тут він не вагається. „Даний принцип оцінки виступає цілком виразно" — скандує наш суворий суддя. „Якщо письменник, — продовжує він, — викладає свій твір бадьорим тоном, дає відчути, що він „приймає життя" (а саме фізіологічне

життя) в повному обсязі, якщо в його творчості панує стихійний оптимізм здорового міцного тіла та врівноваженої, нехай примітивної психіки („життя мускулясте“ — за виразом Я. Савченка), то наш критик ладний пробачити йому все: і невироблену форму, що часом зривається, як у Сосюри або Терещенка, і навіть сумнівну з соціологічного погляду ідеологію, як напр., у Гр. Косинки. Але лихо тому авторові, що в нього прориваються „мінорні“ тона, журливі настрої — наш критик у мент викриє в нього й „песимізм і неприємне інтелігентсько-обивательське трактування“ й „відрив від сучасности“, а часом і „порнографію“ (в Сосюри).

Я дозволив собі навести всю цитату з нашого „ортодокса“, щоб показати, як він „доводить“ наявність в моїй критичній роботі морально-біологічного принципу. Инших аргументів, крім оцих упереджених вихлювань у нього рішуче немає. Тут він ставить крапку, певний що цього досить. Поглянув — і далі. Та я затримаю на хвилину нашого „критика“ на цьому пункті.

У наведеній цитаті виступає два моменти — загальна оцінка сути моєї „морально-біологічної методи“, і момент фактичний — спирання Державина на документи з книжки „Поети й белетристи“.

Що до сути справи — слід відзначити елементарну неохайність Державина. Справді ж бо, як можна зрозуміти державинське твердження, і нічим не доведене, про морально-біологічний принцип в моїх критичних розвідках, коли такого принципу в них немає. Цим я не хочу, щоб там не було, виборювати собі право на марксівську методу в моїй критичній роботі, добре знаючи, що ця метода в літературі, за свідченням безперечних марксистів, перебуває діялектику шукання, що навіть найвидатніші літературознавці з титлом марксистів опанували поки-що тільки основні принципи, а не всю гостру й тонку зброю цієї методи. Це кожному відомо. Тим то і я не стаю на смішну позицію.

Та все-таки, коли висуваєш відповідальне твердження — доведи його! В противному разі воно звучить, як безсовісне обвинувачення, от як у Державина. Але він уперто співає своєї. Його рішуче не турбує те, що в моїх критичних нарисах, скажемо, про Терещенка, Косинку, Сосюру, Копиленка й Слісаренка дано майже вичерпуючу аналізу соціяльної тематики, намічено бодай основні прикмети стилю кожного, схарактеризовано найважніші особливості їхньої форми, нарешті, в основному встановлено літературну еволюцію де кого з згаданих письменників. Можливо все це — недостатнє. Але кожний сумлінний читач і кожний сумлінний критик не може цього не помітити, бо згадані моменти займають в моїй критичній роботі центральне місце.

Не помічає цього тільки Державин, бо він перш за все має непоборне упередження, а далі — заздалегідь вироблене установлення сплюжити за всяку ціну автора „Поетів і белетристів“.

Тільки оце, мало похвальне, бажання продиктувало нашому приятелеві приписати мені „морально-біологічний“ принцип. До речі тут сказати, що ніхто з инших моїх критиків — проф. Б. Якубський („На шляху до об'єктивної критики“, „Пролетарська Правда“ № 148, 1927) Ів. Лакіза („Життя й Революція“ № 7 — 8, 1927), Ф. Якубовський („Комуніст“, 1927), І. Майфет („Плужанин“ 1927), і А. Хуторян („Літературна Газета“ № 13, 1927), — ні одним словом навіть не натякнули на те, що я користаюсь з морально-біологічної методи. І саме тому, що вони, як сумлінні критики, поставилися найбільшою мірою об'єктивно до оцінюваної книжки, без злобливої державинської „дедукції“. І, звичайно, ніхто з них не дозволив собі вигадувати чи перекручувати, як це заспіль робить маестро „марксизму“ Державин. Критичні зауваження, що зробили мені згадані товариші, я шаную і цілковито приймаю. Бо ж тут — ділове й серйозне трактування справи. А до „критики“ Державина треба поставитися тільки з призирством. Виголошувати відповідальні твердження, та ще з виглядом страшно авторитетного судді — і нічим не доводити — що й казати знаменита метода!

Та може наш „спостережливий“ критик викрив „морально-біологічний принцип“ у моїй статті „Занепадництво в українській поезії“ — і потім застосував його до цілої книжки? Тут бо я дійсно багато присвятив уваги песимізмові окремих поетів, резигнації, індивідуалізму та млявому й розхитаному світовідчуванню. Але і в цій статті я трактував проблему виключно в аспекті соціологічному, і жодною мірою не біологічному, чи моральному. Отже, я так таки й не знаю, де наш приятель одшукав „морально-біологічний принцип“ в моїй критичній роботі, бо ж ніяких доказів він не подав. Через те мені доводиться вгадувати — може, там?, може тут? Та, проте, і вгадати не можна: надто вже сумбурна стаття Державина.

Ось так виглядає суть справи. А тепер — про фактичний бік її. Що до цього Державин не тільки перекручує, а й удається до гірших способів, що вже не мають будь-якого звязку з будь-якими нормами літературної етики.

Державин запевняє, що за стихійний оптимізм у творчості якого-небудь письменника я „ладний пробачити йому все: і форму, що часом зривається, як у Сосюри, або Терещенка, й сумнівну ідеологію з соціологічного погляду, як, наприклад, у Косинки“. Ну, просто, лихо! Слухаєш оце й не знаєш, чи серйозно отаке говорить людина, чи жартує. Виходить, серйозно!

Хай сам читач міркує, як я „пробачив“ хиби форми, скажемо, поки-що, в Терещенка. Візьмемо статистику. У статті про цього поета („Поет праці“) я присвятив особливостям його форми ні більше ні менше, як 14 сторінок (з 89 до 102. Див. „Поети й белетристи“) з 30. Цеб-то, майже половину всієї статті! До того ж переважну більшість своїх зауважень я застосував саме до негативних рис Терещенкової форми. Я встановив (инша справа — вірно, чи не вірно): 1) прикру побутову умотивованість словника; 2) цілковите „очищення“ слова від елементів алегоричности, умовности й метафоричности“, 3) вузький художній догматизм, що повертає поезію на шлях механічного трактування соціяльних тем; 4) У звязку з цим явищем — зменшення художніх ресурсів і вживання примітивної техніки оброблення матеріялу. До цього я висунув твердження, що догматизм у Терещенка набирає загрозливого характеру; 5) твердження, що слово й образ у поезіях Терещенка здебільшого мають ролю логічного моменту, а не естетичного; 6) автоматизм форми; 7) незмінну пропорцію мистецьких елементів — метру, ритму, образу, мелодики то-що; 8) нагромадження матеріялу й домінування моменту кількісного над естетично-якісним. Можна ще подати 9, 10, 11 пункти. Але досить і цього. Всі ці твердження я не тільки виголосив, а буквально кожне з них, у міру своїх сил, я доводив відповідною аналізою конкретного матеріялу.

Дійсно, треба бути якимсь мастодонтом, а не критиком, щоб не помітити, що половина статті присвячена негативним сторонам форми щоб висунути оте брехливе запевнення, ніби я ладний пробачити невироблену форму у Терещенка.

Далі коментувати оцей пункт зайво, я лишень хочу запитати нашого маестро — як ви вважаєте: чи моя аналіза форми Терещенкових поезій належить до методи „морально-біологічної“, чи, може, до якоїсь иншої! Та, проте, мені ваша відповідь не потрібна. І так ясно.

Перейдемо до другого пункту.

Державин твердить знову, що я „ладний вибачити“ формальні огріхи і в Сосюри. Чудесно! А що говорять факти? На ст. 170 („Поети й белетристи“) читаємо: „Правду казати, Сосюра має чимало хиб. Можна відчути і в епопеї „Залізниця“ і в „Тарасі Трясилі“ подекуди брак технічної культури, невміння впоратися, часом, із складнішими композиційними завданнями“. Що правда, тут я цінував недостатність форми, як ляпсуси, але зараз же підкреслив, що їх багато, особливо в Тарасі Трясилі“. На ст. 14 тієї ж моєї книжки читаємо (тут мова мовиться за творчість Сосюри занепадницького періоду): „Поруч із здрібненням тематики й розмагнічуванням світовідчування в творчості Сосюри одбувається дуже

помітний процес розхитування й занепаду технічно - художньої культури. Застигаючи на одноманітній тематиці й підкреслено одноманітній внутрішній інтерпретації, він деградує й що до засобів художнього вислову“ то - що.

До речі, занепад художньої культури в Сосюри поставлено в звязок причинової залежности з соціяльним занепадництвом, із здрібненням тематики, із психологічною звуженістю поетичного „суб'єкту“ то - що. Цеб - то і в даному разі, — кожному ясно, — я знову ж таки оцінюю формальні особливості й певні моменти тематично - психологічної категорії в творчості Сосюри з погляду соціологічного. Чи, може, й тут виступає отой „морально - біологічний принцип“?

Та всього цього наш — без страху й догани, — критик рішуче не хоче помічати, так само, як не хоче він числитися з фактичною стороною справи. Для його недостойної полемічної аргументації вигідніше перекручувати. Тут він ні перед чим не спиняється. Ось він із безжурним серцем і спокійним сумлінням (виїмкова вдача!) запевняє, що я викрив у творчості того ж таки Сосюри не тільки песимізм, а й „порнографію“. Але, як і в попередніх двох випадках, Державин і тут тримається, м'яко висловлюючись, на чималому віддаленні від дійсности. Зрозуміло: ми вже бо знаємо прекрасну маніру цього „критика“ — подавати факти, як йому зручніше.

Ось як у мене сказано про „порнографію“: „Поет (Сосюра) іноді легковажно уживає способу обнажіння еротичної теми: від „овалів плеч“, „вимріяних колін“ і „солодких повних грудей“ — один тільки крок до порнографії“. („Поети й белетристи“, ст. 11). Чуєте, шановний „інтерпретаторе“ Державину: „один тільки крок до порнографії“. А ви ж рубаєте — „порнографія“, а до того ж не зважаєте зовсім і на дальший контекст, що ним ще пом'ягшено моє обережне твердження. Як хочете собі, але надто необачно, щоб не сказати гіршого, поводитеся ви з фактичним матеріялом. Та, проте, не підупадайте заздалегідь на духа — далі я покажу ще спритніші трюки вашої „необачности“.

Вище я вже цитував з Державина те місце, де він, паплюжучи мене, твердить, ніби я, коли у письменника є стихійний оптимізм „ладен пробачити“ не тільки недостатність форми, а „навіть сумнівну з соціологічного погляду ідеологію, як, напр., у Косинки“.

Читач може бути певний, що і в даному випадкові Державин не зрікається своїх „чеснот“. Ось як виглядає справа.

У своїй статті про Косинку я присвятив цілий розділ його оповіданням про бандита („В житах“, „Постріл“, „Десять“, „Темна ніч“,

„Оповідання без моралі“, „В степу“), давши повну аналізу ідеології й психології цього персонажу за часів громадянської боротьби, а також — ставлення до нього Косинки, яко художника. Важко, звичайно, процитувати все те, що сказано в мене з цього приводу, бо ж цілих 11 сторінок присвячено ідеології „бандитських“ оповідань. Та я все-таки дозволю, в інтересах істини (істина — як любили говорити ваплітяни — над усе) навести тільки окремі, з цілого ряду, свої висловлювання до даного пункту. Ось про бандита: „Він плоть від плоти куркулівської верстви. Його соціяльна програма — програми куркуля. Його аргументи — одрізан і бомба. Його тактика — убивство. В ліпшому разі — шомполи. Його ворог — комуніст і незаможник. Цього персонажа Косинка іноді обволікає димком романтики: герой, протестант, дужа постать“. („Поети й Белетристи“, ст. 51). І далі: „І все-таки Косинку тягне до цього типу. Якоюсь частиною своєї свідомости він хоче виправдати соціяльну драму бандита“ (ст. 51). Потім того — достатня аналіза всіх, згаданих вище, оповідань, з погляду ідеологічного, довгі уступи про моральну й психологічну базу бандита, про класово-економічні мотиви, про його вищі ідейні інстанції; нарешті, особливо підкреслено „невтралітет“ Косинки, яко художника у трагедії мордування комуністів.

Кінець кінцем, вся аналіза „бандитських“ оповідань закінчується узагальненим твердженням:

„Бандитські“ оповідання Косинки — це об'єктивно пісня про ушкодженого куркуля“ (ст. 60).

Оце таке моє „пробачення“ сумнівної ідеології Косинки.

Та особливих, ну просто таки незрівняних „шедеврів“ досягає Державин тоді, коли він робить властиві йому „операції“ з статтею „Занепадництво в українській поезії“. Ось послухаймо дотепних думок і висновків цього неперевершеного „критика“. Стаття ця, — каже він, — „є цікава що до теми, але цілком помилково скерована“. Чому? О, дуже просто, — нашому „марксистові“ все ясно одразу,— тому, що „згадане занепадництво пояснюється (у мене — Я. С.) відривом письменників од спільного громадського життя“. І край!

Воно, звісно, надто зле, що я таке серйозне й складне явище, як занепадництво, пояснив за „свідченням“ Державина тільки лишень „відривом письменників од спільного громадського життя“. Та, проте, не будемо йняти віри Державину, ми ж бо добре вже знаємо, що з ним раз-у-раз трапляється неприємна пригода — триматися від істини на віддаленні найменше гарматного пострілу. Через те я й тут дозволю перевірити його „свідчення“ і встановити реальний стан річей.

Про безпринципну критику

У моїй статті „Занепадництво в українській поезії“ дано широке висвітлення причин цього явища, намічено ц і л и й к о м п л е к с ї х. Починаючи з сторінки 34 і до 39 включно мова йде саме за цю сторону занепадництва. За загальну причину, з деякими застереженнями, я визнаю впливи непу (ст. 34). Далі — констатування наявности суперечностей і диспропорції в нашій дійсності: грандіозний розмах епохи на світову революцію й соціялізм — і неп, що відроджує буржуазію, зміцнюючи її економічно й ідеологічно; боротьба за індустріяльну техніку, планове будівництво промисловости в велетенських маштабах — і допотопні знаряддя в сільському господарстві, колосальна культурна відсталість більшої частини людности, безробіття, хуліганство то-що, то-що (ст. 35). Висновок звідси: — українська поезія не змогла зорієнтуватися в цьому хаосі суперечностей, розгубилася й втратила розуміння дійсного співвідношення явищ (ст. 35). Дальший крок — занепадництво. Чимале місце я приділяю й тій причині, що наша поезія після періоду революційної романтики в дусі космізму зустрілась з великими труднощами щоденного будівництва, з „буденними“ справами. На цьому грунті — конфлікт і занепадництво у поетів з дрібнобуржуазною психологією. Це явище набрало гостріших форм болізного песимізму, через брак широкого світогляду (ст. 35, 36). Невиправдані сподівання на світову революцію, на швидку й рішучу зміну всіх форм і явищ попередньої дійсности, тяжка уперта робота, матеріяльні злигодні, вимога величезних жертв, витривалости й самовідданости — все це також спричинилося до занепадництва — і знову ж таки в поетів із несталою селянською психологією (ст. 36). Поруч цього, висунув я, як допоміжний чинник, літературну дискусію, з чималими застереженнями, і деякою мірою, вплив буржуазної естетики (ст. 37, 38).

Ось коротко ті причини, що ними я пояснював занепадництво. У контексті їх розгорнуто на багато ширше й докладніше.

Не кажу вже про те, що багато зауважень з цього приводу є в мене в характеристиці занепадницької творчости окремих поетів (ст. 17, 18, 22, 24). Але Державин, буквально одним черком свого надміру меткого пера, — все це перекреслює. Йому до всього байдуже. Для нього закон об'єктивного ставлення не писаний. Його завдання: сплюжити автора, щоб там не було. Тим то він, невагаючись і каже, що, мовляв, Савченко пояснює занепадництво „в і д р и в о м п и с ь м е н н и к і в о д с п і л ь н о г о г р о м а д с ь к о г о ж и т т я“.

Звичайно, таке пояснення занепадництва мало кого переконає (на це й розраховує Державин), до того ж така думка — просто порожня. Але це все тому, що навіть цю цитату Державин подає

неохайно, маючи на оці свою малопочесну мету. Цитата ось як звучить:

„Вони („Нові шляхи“. — Я. С.) ведуть письменників до одриву од повсякденних інтересів мас, од спільного громадського життя й роботи з ними“ (Поети й белетристи“, ст. 38—39). Це вже щось иншого. Для кожної неупередженої людини ясно, що Державин і тут фальшує. Не помітити цілого розділу в статті, де виявляється причини занепадництва, не звернути жодної уваги на відповідні зауваження в попередньому контексті, „одшукати“ тільки одну „причину“ й водночас свідомо перекрутити цитату — чи не блискуча метода в нашого „критика“? Ну, та що ти зробиш, коли він байдужий до фактів і все витлумачує, як ліва нога його хоче.

І вже просто не знаєш, з чого тут дивуватися: чи з державинського сумління, еластичнішого за гуму, чи з безсоромного нехтування фактичним матеріялом.

Отак ото „пояснивши“ в моїй статті причини занепадництва поезії, наш приятель глибокодумно зауважує, що, мовляв, причина занепадництва пояснюється „браком елементарної культурности й обмеженістю світогляду“ (тут Державин солідаризується з Ів. Лакизою). А от Савченко не зрозумів цього.

Шкода... розуміється, Державина. Бо й на цей раз він не „помітив“. Не помітив того, що в тій же статті моїй є про брак культури й про обмежений світогляд. Читаємо: „Драма, що виникла на ґрунті конфлікту застарілої селянської психики з містом свідчить за чималу недозрілість поетового світогляду й брак серйозної культури“ („Поети й белетристи“, ст. 18). А ви, маестро Державин, так таки цього й не помітили? Біг-ме, мені вас шкода.

На ст. 24 читаємо: „На Косяченкову творчість сильно діють і оформляють її чималий індивідуалізм селянської дрібно-буржуазної психології, слабко розвинені громадські інстинкти і невеликі ідейні імпульси його світогляду“.

Ось бачите, знову про малий світогляд. І ясно — про малу культуру. (До речі, це яка метода — морально-біологічна чи инша? Але не відповідайте, шановний маестро „марксизму“, ваша відповідь зайва).

Може, оці фактичні довідки мої з моєї статті, що ви її витлумачили, як того вимагала ваша „дедукція“, не переконують вас? Я можу ще навести. Дивіться, будь ваша ласка, ст. 28: „Це проповідь пересічности й поміркованости в усьому: бажаннях, думках і стремліннях. Це безкрила філософія середньої лінії, що зумовлюється почасти самою природою дрібно-буржуазної психології

ПОДОРОЖ ПИСЬМЕННИКІВ НА КРИВОРІЖЖЯ ЖОВТНЕВА РУДНЯ

Зліва: А. Шмигельський, Л. Первомайський, представник ВУК спілки гірників І. Паньківський, Остап Вишня, В. Сосюра, І. Микитенко

а почасти невеличким ідейним багажем світогляду". От, бачите, мій „критику", знову: і про малий світогляд і про пересічну культуру. Шкода, що ви уперто не помічаєте.

Є ще в моїй статті чимало висловлювань про малу культуру занепадницької творчости, про вузький її світогляд. Та мені остогидло цитувати документи, щоб перевірити роботу цього „критика". Хай він сам ще раз — і вже уважніше й об'єктивніше прочитає ту статтю.

Заслуговує уваги й те, як наш „гостро вдумливий критик" орієнтується в деяких питаннях. Препарувавши мою статтю про занепадництво, так само, як і всю книжку, на свій смак і своє розуміння, Державин не від того, щоб з'ясувати „справжні причини" занепадництва в нашій поезії. У нього все надзвичайно просто! Прийшов, поглянув, зрозумів. „Емоціонально - патетична лірика", — щебече безжурний критик — „що чудово мирилася з примітивністю сюжета та нарочитою спрощеністю віршованої форми, віджила свій вік і набирає виразного трафаретного характеру". Поети, мовляв, шукають нових шляхів, але з того поки що нічого не виходить. „У цьому й полягає суть кризи — явища суто - літературного" — додає Державин.

Можна б подумати, що це анекдота. Так ні — це у Державина цілком серйозно. Не знаю вже чи варто коментувати оці мікроскопічні думки нашого „критика", що він, мабуть, уважає їх за строго - марксівські. Та, проте, нагадаємо цікаві факти. Майже вся українська марксівська критика, не раз згадуючи за занепадництво, завжди кваліфікувала його, як явище передовсім соціяльне. Російська критика, аналізуючи занепадництво в російській літературі, — так само в один голос констатувала, що це явище випливає з соціяльно - економічних особливостей нашої переходової доби. Це загально - відома річ. Та Державин має свою власну думку. Такий уже він оригінал. У відповідних постановах пленуму КП(б)У занепадництво також кваліфіковано, як явище — перш за все — соціяльної категорії. Тільки в Державина — воно „суто - літературне". Не перечимо, добре знаючи, що таке твердження може висунути людина з культурною свідомістю гімназиста. І додамо: хоч Державин і має чимало прекрасних „критичних" якостей, про які вище говорилося, але йому рішуче бракує одної: почуття гумору.

Щоб покінчити, нарешті, з державинською „критикою" „Поетів і белетристів" — спинюся ще на одному моменті: Державин страх як незадоволений з мого висновку, що „наша поезія останнього року перестала бути позитивним чинником у загальному культурному радянському процесі". Як видно з контексту цієї цитати (ст. 7),

мій висновок стосується виключно до занепадницької української поезії.

Вся стаття на цю тему також говорить тільки про це. Нарешті, на ст. 39 ще раз підкреслено, щоб не було сумнівів у спритних критиків: „культурна роля такої (занепадницької — Я. С.) поезії — нікчемна. Вона перестає діяти, як позитивний чинник в радянському культурному комплексі“. Здається, ясно, за яку саме поезію мова мовиться. Отже, щоб обурюватися з мого „несправедливого“ висновку, треба довести, що українська занепадницька поезія — становить собою культурний чинник. От тоді б навіть Державин мав рацію лементувати. Та ж важко довести таку тезу — вона абсурдна за нашого часу і з погляду пролетарської культури. Тоді ж до чого отой фальшивий жест?

Та найцікавіше тут ось що. Скрикнувши незадоволено з мого висновку про те, що занепадницька поезія (саме про неї мова, як доведено вище — Я. С.) не є культурний чинник, наш „критик“ зараз же — буквально! — за „возгласом удивления“ твердить, що причина занепадництва — „брак елементарної культурности й обмежений світогляд“.

Просто цирковий номер! Ну, як же так: тут він незадоволений, що я не визнаю позитивного культурного значіння за занепадницькою поезією й тут же він сам каже, що причина занепадництва: „брак елементарної культури і т. д.“?. Виходить, що занепадницька поезія відограє позитивну культурну ролю, хоч вона (поезія) і є наслідком „обмеженого світогляду й відсутности елементарної культури“.

Що й казати — прекрасна логіка, чудесне мислення, неймовірний „марксизм“ у нашого приятеля. Та дивуватися нема чого: — в державинських думках, взагалі „первозданний“ хаос і сумбур.

II

Отак ото нечепурно попоравшися біля „Поетів і белетристів“ наш „критик“ молодцювато поспішає до другої моєї книжки „Проти реставрації“. О, розуміється, він і тут демонструє свої віртуозні „критичні“ здібності: то він просмикне мою цитату, то він по своєму її витлумачить, забувши про контекст — иноді і найчастіше — обережно обмине істотне місце в книжці й вчепиться за дрібницю, переповість, як йому захочеться, суть справи, а буває й так — припише мені таке, чого зовсім немає в моїй книжці. Його улюблена маніра: — не доводити до кінця думку, заплутувати справу, скориставшися з такої поезії,— паплюжити автора.

Про безпринципну критику

Але може наш маестро попри всього все-таки має свій погляд, свою позицію що до об'єкту моєї дискусії з М. Зеровим? Признатися одверто — тут я нічого не міг зрозуміти. Наш „критик" такий в'юнкий, що його і в ступі не поцілиш. А до того він так поспішає й перестрибує з місця на місце, що просто біда! Доводиться кожний раз хапати його за поли. Звичайно, через це майже неможливо одшукати який-небудь порядок, логіку, систему в його думанні, в його полемічному наскокові на мене. Одне каже, друге твердить, за третє чіпляється. І виходить досить смішна історія. Та, проте, з усіх його комічних силкувань одне виступає виразне: Державин із виглядом страшно суворого прокурора хоче мене обвинуватити. У чому? У чому хочете. Він все може, не зважаючи ні на які способи.

Ось він переповідає суть справи.

Ось він навіть визнав, безперечні з марксівського погляду, тези (як бачимо, нарешті, і в мене марксизм знайшовся. Дуже дякую). Ось наш спритний „критик" доходить до твердження, що „в екзальтованому ставленні М. Зерова до античного мистецтва — багато непродуманої романтики й мало розуміння історичної перспективи". Так мов би починає добре. Але раптом у нього з'являється „але"... Це перше „але" стосується до того, ніби я не довів, що М. Хвильовий і М. Зеров обстоюють античне мистецтво, як норму й зразок для сучасного мистецтва. То дарма, що я довів це документами (див. „Проти Рест." ст. 11—12). Та що ти зробиш, коли Державин не згоджується? Ну, припустимо, що я не довів. Мій гріх. Але хіба суть моєї дискусії з Зеровим у цьому полягає? У мене так таки й сказано: „певна річ, що основи нашої дискусії не в тому, як зрозумів Зеров значіння римських поетів для нового мистецтва" („Проти Рест.", ст. 12). Але Державин свідомо обминає це місце бо ж воно не в інтересах його аргументації — і легковажно твердить, ніби я дискусію скеровую виключно супроти античности, як норми й зразка. Та не тільки твердить фальшиво, а й дозволяє, перескочивши з ст. 12 на 26, вихопити там цитату про те, що неокласики надають ідеалам античности „значіння надлюдської й надкласової, вічної й божеської норми",— і прикласти її до пункту про „норму й зразок". Тоді як ця цитата стосується зовсім иншої справи. Ну та бог з ним! Виявимо краще, в чому, головним чином, полягала суть моєї дискусії з Зеровим.

А в тому, що Зеров, коментуючи відповідну заяву Хвильового про античну культуру й солідаризуючись з нею, стоїть на позиції „пронизування пролетарського мистецтва етичним ідеалом елінської давнини й життєрадісности греко-римського мистецтва („Проти

Рест.", ст. 14—15). І це не моя вигадка, і не широке „читання в серцях", як думає наш „критик",— а думки й твердження самого Зерова (див. його статтю „Наші літературознавці й полемісти" „Черв. Шлях", 1926 р. 4, ст. 154). Це все недвозначно й виразно обстоював М. Зеров. Обстоював він у згаданій статті, посилаючись на Ф. Ф. Зелінського, і те, що „антична культура повинна бути живущою силою сучасної культури". Боронив він і мрії Зелінського, Аненського і Ніцше,— старанно цитуючи їх,— про те, що „античність ще не сказала останнього слова", що має бути ще третє відродження античности".

Ці всі моменти я згадував, на все це я посилався.

Гадаю, вже досить матеріялу, щоб навіть такий „критик", як Державин зміг зрозуміти, в чому полягала суть нашої дискусії з Зеровим. Як бачимо, не в „нормі й зразкові", а в ширших концепціях мого колишнього опонента. Та в Державина феноменальне небажання числитися з фактичним матеріялом. Тут він просто сліпне й глухне. Це, мовляв, його не стосується. Він цілком байдужий і до того, що його можуть перевірити.

Переповівши таким способом суть дискусії, прочитавши мені кілька сентенцій, з яких не можна не сміятися, і навівши цитату з Маркса про грецьке мистецтво, певна річ мало її тямлючи, Державин „експресує" до проблеми античної етики і взагалі до античної філософії. О, розуміється, і з цією справою він обізнаний як - найкраще.

Без найменших вагань, із шляхетним обуренням скрикує наш приятель: „Не вміючи до ладу переказати перші три сторінки з „Етики та матеріялістичного розуміння історії" Кавтського, Савченко робить бизглузде твердження; ніби „після перських війн грецька думка зосереджується майже виключно на проблемах етики. Греків уже мало цікавлять закони природи й взаємини явищ її".

Одважна людина Державин. Його рішуче не турбує те, що в мене сказано „майже" і „мало цікавлять", і що цим я підкреслив основний характер грецької філософії після перських війн.

Не має він журби й тоді, коли сам же, через кілька рядків після викрику, заявляє, що твердження Каутського про „збільшення цікавости до проблем етики коштом натурфілософії в загальних рисах правильне".

Ну як ти його поцілиш! Тут тобі: „безглузде твердження" і зараз же „в загальних рисах правильне". Та, проте, нема чого дивуватися: для Державина ні логіки, ні якогось порядку не існує в природі. Та й те: його завдання заплутати справу. Але я все - таки

розумію, чого обурюється наш „критик“: у мене сказано категоричніше, ніж у Каутського, я не до ладу переповів його в цьому пункті — так здається Державину. Але цікаво придивитися, хто тут „безглуздий“, і чи справді я неправильно переповів Каутського. Це конче потрібно зробити, щоб остаточно виявнити ступінь державинського знання та його „методу“ оперувати науковим матеріялом.

Каутський категорично заявляє (подаю цитату російською мовою, щоб навіть у Державина не було сумніву): „не вопрос о причинности в природе, а вопрос о должном в обществе не познания необходимых естественных зависимостей, а свободный, повидимому, вибор новых общественных целей — вот что теперь главным образом интересовало людей. Место естествознания занимает этика. Этот процесс происходил сейчас же после персидских войн“.

Порівняйте, маестро Державин, це твердження з моїм — і ви може хоч тепер побачите, що „безглуздий“ не я, а Каутський і що оцю його думку я переповів абсолютно точно, хіба що не так категорично. Ви в своїй недобросовісній статті сміливо заявляєте, що Каутський не згадує „ні про метафізику, ні про природознавство“. А до чого стосуються оті слова в наведеній цитаті: не „причинность в природе... не познание естественных зависимостей... место естествознания занимает этика...“ Може вони стосуються до філософії йогів?

В комічну ситуацію попадаєте ви, беручися міркувати про те, чого не знаєте. Подаю ще довідку: оцю думку Каутського я взяв і переповів не з „Етики й матеріялістичного розуміння історії“, як запевняє Державин, а з його „Виникнення християнства“. Мораль: треба, коли навчаєш когось, докладніше ознайомитися з предметом.

Та, може, Каутський у своїй „Етиці і мат. роз. історії“ инакше висловився з цього ж таки приводу. Побачимо:

„Со времени персидских войн этика занимает главное место в греческой философії. Натурфилософія не прогрессирует больше“. Як бачимо те ж саме і знову мова йде про природознавство. А горопашний критик запевняє: „безглузде твердження“ висуває Савченко. Ну, припустимо, що й це не переконує і що авторитет Каутського ніщо перед заявою „ученого“ Державина, так само, як дрібниця для нього й призирливе ставлення Сократа чи Платона,— про що згадувалось в моїй книжці — до натур-філософії й визнання за справжню філософію — етичну. Може — є надія,— наш „авторитет“ повірить комусь иншому. Ось, приміром, Кунов рішуче заявляє: „В V столетии (це, коли — до перських війн?) место натур-философии

занимает философия государственного права й государственная этика.“ (История философии в мар. освещ. ч. I, ст. 75-76). Можна б ще, було навести з цього приводу такі ж самі думки Маркса, Енгельса Мерінга, Л. Аксельрод.

Але досить. Зовсім очевидно, хто тут безглуздий, — не я, не Каутський, не Кунов, а хтось инший. Мораль: коли ти феноменально мало знаєш певну справу, — стережися висловлювати свої власні міркування і повчати другого — окрім бо конфузу нічого з того не вийде.

Я поминаю кілька инших тверджень і зауважень Державинських де б можна було легко показати його мікроскопичну ерудицію й цілковиту наївність. Я вже стомився аналізувати його „критичну роботу“. Спинюсь тільки ще на кількох моментах.

Державин страшенно дивується, чому на мій погляд образи Гектора й Андромахи нудні для сучасности, не промовляють до неї, а образи Дон-Кіхота чи Тартюфа можна й тепер сприймати естетично. Що до Гектора й Андромахи, я вже поясняв докладно в книжці: „Проти реставрації“. Додаю лише: образи Гектора й Андромахи, їхні любовні переживання чужі для нашого психо-емоційного досвіду, вони випадають із нашої соціяльної практики.

А, скажемо, образ Тартюфа — навпаки: існує в теперішній соціяльній практиці. Живий приклад — Державин. Хоч і маленький, але Тартюф. Справді — робити шляхетні жести, удавати з себе пренепорочну діву, лепетати про етику, вичитувати моральні сентенції — і тут же просмикувати, перекручувати, не помічати свідомо фактів, обминати їх; прикидатися святим, обвинувачувати когось в гріхах, а самому не помічати своєї, вельми не сумлінної роботи.

Отаку я мав на увазі соціяльну практику, згадуючи про Тартюфа.

Тартюф живе!

Але — далі. Ось Державин показує свій черговий трюк. Цілих 6 сторінок великого формату присвячує він книжці „Проти реставрації“. Він переповідає суть дискусії. Він полемізує, командує, обвинувачує, іронізує. Він жваво подорожує до античної філософії. Клянеться Марксом, Платоном, Аристотелем. Він силкується довести мої помилки (бачили, як саме!), історичні, історико-літературні. Він визнає за хибну всю мою позицію, — і раптом, — як грім з ясного неба, — кидає: ця дискусія „прилюдне зведення особистих рахунків“.

Віртуозно! Мимоволі запитуєш: та з ким же ти нарешті, маєш до діла? І що це — свята наївність, чи цінізм? Битися проти моєї

позиції, сперечатися, ніби за принципове розуміння справи, оперувати, хоч і не вдало, документами з філософії, літератури то-що, обвинувачувати мене в антимарксизмові — і отака ловись: — „прилюдне зведення рахунків“. Ні, я таки рішуче не знаю, до якої це етики й лиґіки належать подібні абсурди. Але ясно, що Державин будь-які рекорди неохайности побиває.

Про моє „зведення рахунків“ з моїм опонентом Зеровим хай сам Зеров скаже: „Одного його (моїй. — Я. С.) брошурі відмовити не можна — це певної широти жесту, елементарної коректности літературної, старанно дедержуваного правила не примішувати до теоретичної розправи особистих мотивів“. Ось бачите.

Ну, як ви почуваєте себе зараз, маестро Державин?

Та я кидаю вам маленький якор рятунку. Це сказано з приводу моєї книжки „Азіятський Апокаліпсис“. Але той, хто має сумління й глузд, може легко домислитися до простої тези: раз в обох книжках мова за одну проблему, за одну принципово-ідеологічну позицію й раз автор у першій своїй книжці „старанно додержує правила не примішувати до теоретичної розправи особистих мотивів“, то чого б ото він їх домішував у другій своїй книжці? Нарешті, треба доводиться такі абсурдні обвинувачення. Це вже обов'язково. Та Державин говорить про все „загалом“. Йому так зручніше сплюжити автора.

Останнє зауваження. Державин із добрим виглядом на обличчі, запевняє, ніби я використав Шпенглера на „всі сто“. А в моїй книжці „Проти Реставрації“ так-таки немає ні однісінької цитати з Шпенглера, крім іронічної згадки про його та пояснень з приводу його.

Це ще одна рисочка державинського сумління.

Здається досить.

БІБЛІОГРАФІЯ

Адам Міцкевич. Пан Тадеуш. Переклад і вступна стаття М. Рильського. Вид. „Слово“ Київ, 1927. 326, ціна 2 крб. 50 коп.

Постать великого польського ґенія Адама Міцкевича, якого видала перша пол. XIX ст.— це могутня суспільна течія того часу, течія революційного буржуазного демократизму. Буржуазія, виходячи на історичну арену, дала великих творців. XIX ст.— це час сильних проводирів — поетів, ідеологів нової епохи, які, виходячи від давньої класичної культури, переймали її форми й наповнювали новим змістом. Боротьба йшла не о форму,— вона була готова; боротьба йшла о новий зміст, нові ідеї. Переклад великанів літератури того часу, а перш за все Адама Міцкевича, який сконцентрував в своїх творах всі змагання польської шляхти, як і нової демократичної буржуазії — вимагає певних суспільних умовин.

Кожний твір минулих століть, хоч би найгеніяльніший, не є якимсь незалежним абсолютом краси, що летить поза місцем і часом. Такого твору нема й не було. Це саме можна сказати й про кожного письменника. Польська буржуазія инакше цінила Міцкевича за життя, инакше його цінить тепер. Також инакше відноситься до нього польський пролетаріят. Твір чи письменник ніколи не мають абсолютної вартости, тільки релятивну. Міцкевич ще до імперіялістичної війни не був серед польської суспільности тим, яким є сьогодні. Це релятивне відношення кожної класи даного часу до якогось твору чи письменника треба мати завжди на увазі. Було б однак великою помилкою закинути перекладачеві, що він не з'ясував собі цього відношення. Він це ясно говорить у своїй вступній статті, але його погляди є погляди Рильського та його класи. Він навіть подав аналогію сучасности до епохи „Пана Тадеуша“. „Минаючи вже те, каже перекладач, що „Тадеуш“, як епічний твір, може дати деяку, а то й не аби яку науку нам, віршописцям: таки ж устане (і встає вже) як - найсерйозніше завдання дати епопею грандіозних подій сучасности“ . . . (стор. VI.). Значить, на думку перекладача, серед укр. суспільности виявляється потреба мати епопею сучасности на взір „Пана Тадеуша“, який повстав після подавлення польського повстання 1830 р. Що є отже „Пан Тадеуш“ у своїй ідеології? Це поетична візія шляхетської Польщі, чудова поетична картина із усіма барвами історичної Польщі. Так зв. українська школа в польській літературі оспівувала красу України, в політичному розумінні, як нероздільну частину шляхетської Польщі, в такому самому розумінні співає Міцкевич про Литву. Опираючись на зверхній фабулі, то є сварки двох родин Горешків та Сопліців, Міцкевич розгортає в „Тадеушу“ широку суспільну картину поч. XIX ст. з глибокою національною традицією, з ідеалізованою минулістю, широким шляхетським побутом і врешті з великим культом цього „бога“ Наполеона, на якого так дивилася тодішня европейська аристократія. В цьому блискові минулих днів увіковічнив Міцкевич, як завважив Красінськй, те відумірне плем'я (шляхта). Воно вже не загине!“ Апострофою до Литви, як нерозлучної частини Польщі, починається епопея — „Литво, от-

чизно моя!“.., а кінчиться патріотичним концертом Янкеля, який в своїх звуках подає настрої від конституції 3 мая (1791 р.) до гимну в честь генерала Домбровського, а скінчивши, каже:

„О, батьку! Наш народ Месії дожида.
Як ми тебе в Литві невільній дожидали!“
Він (Янкель) до Домбровського промовив генерала.—
„Ти волю нам вернув, ти нам вернув життя“.
І Янкель з радости заплакав, як дитя.
Любив отчизну він, ділив із нею муку
І щастя...“ і т. д.

Останній жест — це полонез (що в перекладі віддано майстерно):

„І пари йшли підряд, хвилюючися лугом,
І то стискалися барвистим, пишним кругом,
То розтягалися, як велетенський змій.
В промінні сонячнім одмінно кожен стрій
Немов барвистою лускою одливає,
І кожна дівчина стрічками пишно має,
І кожен шаблею поблискує вояк“.

„Нема анаціональних творів, тільки національні“ — говорили в Европі критики, посилаючись між иншим і на „Пана Тадеуша“, коли 1920 — 23 років ішов спір про буржуазну й пролетарську культуру. Це твердження може бути правдиве тільки в свому релятивному понятті: як хто розуміє „національний“ твір. Безумовно, „Пан Тадеуш“ дав дуже багато для організації буржуазної свідомости Польщі, як і для самої державности. В тому й лежить більша суспільна вага Міцкевича від Словацького.

Український пролетаріят, приймаючи переклад Міцкевичового „Пан Тадеуш“, безперечно мусить поставитися трохи критичніше до ідеології Міцкевича, як перекладач у вступній статті, не відбираючи при цьому ні крихти великого естетично-мистецького значіння твору. Але й сама поема такого перекладу в сучасний момент має своє глибоке суспільне коріння. Рильський працював чотири роки, значить від р. 1923, саме тоді, коли польська шляхта пробудила свої давні ідеї до великої історичної Польщі, з Литвою та Україною. Рівночасно з тим пробуджувалися ідеї української шляхти. Суспільні потреби, які завдали так багато праці перекладачеві над „Паном Тадеушом“ (саме в той час, коли йшла завзята борня о нове соціяльне життя), явні: вони лежать в шляхетській ідеології Ліпінського.

Кілька слів що до самого перекладу. Місцями перекладач фактично безпорадний, не можучи ніяк віддати звучність і картинність оригіналу. Візьмімо початкові рядки:

О Литво, краю мій! Ти на здоров'я схожа!
Яка єсь дорога, лиш той збагнути може,
Хто загубив тебе.

(Litwo, ojczyzno moja! Ty jestes jak zdrowie!
Ile cie cenic trzeba, ten tylko sie dowic,
Kto cie stracit).

Хто знає хоч трохи польську мову, замітить зараз, який кострубатий український переклад. Але признати треба, що місцями перекладач доходить до найдосконалішої майстерности, яку тільки могла осягнути сучасна перекладна література.

Тут хочу зацитувати за зразок те надзвичайно важке місце Янкелевої гри (ст. 321):

„Де-далі радісніш напружується згук, —
І нагло, ніби свист розлючених гадюк,
Чи по тонкому склі заліза скрип разючий,
Акорд прорізався фальшивий, нестерпучий.
Усі здивовані — чи ж не змилив артист?
А він повторює той самий злісний свист,
Він зрадницьку струну умисне знов торкає.
Що має значити? Аж раптом: „знаю, знаю!“ —
Гервазій вигукнув, і затулив лице —
„Я пізнаю цей звук! Облуда, зрада це,
Це торговиця, так! Це гнівна кара божа!“
І з брязком лопнула струна та зловорожа.
А майстер знову ритм і тони відміня:
Стогнання, вигуки, атака, штурм, борня,
І зойки матерів, і ревний плач дитячий“.

Вступна стаття перекладача, про яку вже згадано вище, не виходить в своїй

компілятивности поза межі домашньої роботи учня середньої школи, і здається сама збиває читача (і критика) мимо може найліпших замірів автора. Він (Більський) в своєму наївному захопленні до Міцкевича робить і докір Франкові (ст. XIV) за його „обвинувачування ідейного зрадництва“ в творах Міцкевича. „Справді, каже перекладач, можна говорити про якісь хоробливі нотки й ухили в цьому та й деяких инших постових творах, але це річ надто складна і потребує окремого, дуже вдумливого та обережного розгляду“. Вже ці самі слова говорять, як мало Рильський знає епоху Міцкевича, а ще менше Франка. Статті його, що була видрукована в віденському „Zeit“ з „Der Dichter-des Uerrates“, мені здається, Рильський навіть не читав, бо ж говорив би про потребу „окремого, вдумливого, обережного розгляду“, чим характеризується саме стаття Франка, який через неї чимало витерпівся за життя, а тільки через те, що в свому розумінні мистецького твору лучив нероздільно красу форми із здоровою громадсько - етичною основою. Епоха Міцкевича цього однак не знала.

М. Качанюк

Л. Смілянський „Нові оселі“. Дер. Вид. Укр. Збірка оповідань, стор. 72, ціна 35 к.

Біля заводу, біля майстерень виростають нові оселі — частина нового побуту, й будує їх, ті оселі, нова людина — робітник, що почуває себе господарем, будівником нового життя.

Ось якими рисами малює Смілянський улюбленого свого героя, Кучерявого („Нові оселі“):

„Закінчать виселок до осени, коли дістануть матеріял. Тоді не страждатимуть з вогкости й холоду... Сотня підлітків, що схожі на картопляний пагін у льосі, перейдуть на світло й тепло“... (ст. 12).

І цього досить. Характер героя накреслений досить чітко.

А ось інженер Голій:

„Хіба ж він не відданий слуга раціоналізації?.. Хіба жі він, маленький інженер, що загубився десь у великій провінціяльній прерії, не рівен культурою з великим американцем (Тейлором)“...

Така друга постать героя з „Нових осель“. І не диво, що дружина Кучерявого, Клавочка, яка затуляє носа хусточкою, щоб перебити ненависний сморід малярський пахом дешевих парфумів „Віолетта“, коли її чоловік приходить з майстерень, користується тим, що Кучерявий іде клопотати відносно матеріялу для будівель, залишає його й віджджає з Галієм. Дуже мало часу віддає їй Кучерявий; дуже занятий він громадською діяльністю.

Такий сюжет першого оповідання „Нові оселі“. Сюжет цікавий, заслуговує того, щоб його було розгорнуто в цілу повість.

Але автору ніколи, його захоплюють враження сучасности, нового побуту й тому він в коротких рисах накреслює яскраві явища й досягає певного враження.

В оповіданні „Каламут“ робітник, що приїхав на тимчасову роботу, захоплюється глибокими очима дочки старого Мисюри й разом з ним будує хату, щоб залишитися тут назавжди. Суперник його підпалює хату, й поранений підчас пожежи герой лежить у лікарні.

„І в них (в очах) пізнав Полоз щось нове — той каламут, що від нього колись у Полоза електрикою по жилах пробігали вогні“ (ст. 47).

Теж цікава тема. Свідомий робітник з громадським почуттям піддається мрії про хатній затишок і ради прекрасних очей майбутньої дружини пориває з товариством.

Сюжет разгорнуто ширше, ніж в оповіданні „Нові оселі“, але й це тема для великої повісти.

В оповіданні „Стара історія“ досить яскраво показано, як власницький інстинкт тягарем давить на робітника й заважає йому стати на шлях будування нового побуту.

З боку композиції оповідання, що не має складного сюжету, а дає тільки характерні риси певного явища, збудовано навіть краще, ніж перші два. Очевидячки

молодий автор з такою формою справляється досить вдало.

І, нарешті, цікавий малюнок страйку в приватному підприємстві. Робітники, що почувають свою міць в радянській дійсності, і орендар, хазяїн підприємства, якому ні до чого нема діла, крім своїх матеріяльних інтересів.

Основна вартість всієї книжки в тому, що всі оповідання малюють сучасний робітничий побут, при чому автор не ідеалізує робітництво, а показує його таким, яким воно є: з одного боку, завод — джерело нових почувань, поривання до будівництва, до боротьби за новий побут, нова людина — Кучерявий, Полоз, а з другого — міщанство й власницький інстинкт, який тягне робітника од завода на землю. („Стара історія“).

Книжечку написано легкою, гарною мовою. Діялог характерний, відповідає певним типам робітництва й свідчить про уміння автора спостерігати. На дальнішому творчому шляху Смілянський, безумовно, перейде до ширшої розробки сюжету. І коли взяти на увагу цікаву тематику його, можна бути певним в дальнішому успіхові молодого письменника.

С. Радугін

ХРОНІКА

ПИСЬМЕННИКИ НА РУДНЯХ

(Подорожні нотатки)

Це була перша прекрасно організована спроба подорожи українських письменників на рудні, в найширші маси українського робітництва. Культвідділ Всеукраїнського Комітету Союзу „Гірників“, запросивши групу письменників, перевів завчасно (протягом двох місяців) підготовчу роботу по всіх копальнях Криворіжжя, накреслив і розіслав точний календар виступів, відрядив з групою письменників свого представника і тому подорож відбулася так організовано. Наслідки цієї подорожи перевищили найбільші наші сподівання.

Один за одним пройшло вісім виступів на різних копальнях, і всюди робітники приймали ці виступи з надзвичайним ентузіязмом, всюди ставились до них з зворушливою увагою, всюди виявляли глибоке зацікавлення новою українською літературою і тим широким процесом культурної революції, що в ньому ця література зростає і мужніє.

Понад 6 тисяч робітників відвідало ці виступи.

* * *

Група склалася така: чотири члени ВУСПП В. Сосюра, І. Микитенко, А. Шмигельський, Л. Первомайський, Остап Вишня і представник ВУК т. Панківський. 12 березня група виїхала з Харкова. 13 ранком, на ст. Марганець письменників зустріли представники копалень ім. Комінтерна. Від цього часу група не мала вільної хвилини: удень огляд копалень, шахт, бібліотек, клубів, робітничих касарень, відвідування рудкомів, розмови з шахтарями; а ввечері, до пізньої ночи, п'ять-шість годин підряд — виступи, доклади, обговорення, запитання, відповіді на записки, знову виступи... Ранком — на потяг і на другі копальні, що розтяглись одна за одною по цілому Криворіжжю. В клубах привітальні плакати, теплі товариські зустрічі, бурхливі згуки оркестрів... Навіть на якійсь станції, над дверима вокзалу товариші зустріли плакат:

„Привіт нашим письменникам. Хай живе пролетарська література!“

На Марганці ми спускалися в шахти. Вони не дуже глибокі — тридцять п'ять сажнів під землею.

Та коли здрігнула кліть і раптом провалилась в шурф, серця закалатали прудко і млосно... А за мить — уже кліть унизу. Подвір'я. І безконечно довгі і темні штреки; десь там блимають далекі, бліді світляки — електричні лямпочки, стугонять вагонетки, проходять з карбитками шахтарі, з бокового штрека лине приглушена пісня на два голоси: співають забойщик і відкатчик. А в другому штрекові стоїть запряжена в вагонетку коняка — слухняно чекає коногона. (Тут є прекрасні стайні. Коні живуть під землею довгі роки. Не люблять тільки, як з ними жартувати. Нехай хто плюне при коневі, то вже буде йому. Кінь ударить його ногою, або вкусить...)

З нами ходив штейгер Салтанов, показував це підземне царство тяжкої праці, знайомив з виробництвом — він старий забойщик, а нині вже штейгер, права рука на копальнях, робітник-фахівець.

Від 6-ої години клуб було переповнено робітниками. І кінчились наші виступи десь біля 12-ї.

* * *

На Ленінських копальнях (ст. Калачівська) перед дверима клубу електричні вітрини. Прізвища всіх письменників на осяяному електрикою склі. В великому фойє склянна шостигранна піраміда, на ній прізвища письменників, назви книжок і скільки разів читано кожну книжку.

Перед початком вечора письменників вітає представник рудкому тов. Хмара, виступають учителі, робітники клубу й т. інш. Після вечора злива записок, побажань, запитань. Гасло „хай живе нова культура радянської України“ насичує повітря.

* * *

Жовтневі копальні. Перша невелика заля. Але її переповнено через край. Робітники стоять і в коридорах слухають звідти. Абсолютна тиша. Тут прекрасний бібліотекар, що вміє і знає, як просунути українську книжку в робітничі маси, як зацікавити їх цією книжкою. Тут переведено найкращу підготовчу роботу.

Виступи живих письменників приймають як свято.

Старий робітник (32 роки на виробництві), спершись на ціпок, ловить жадібно кожне слово і радісно хитає головою.

Тут уже виступає з нами і тов. Вишня. Він спізнився був на 2 дні, затримавшись в редакційних справах у Харкові. Прибув зразу на Жовтневі копальні. Популярність його воістину колосальна. Його гуморески відомі старому й малому.

Та всі хотять почути їх з власних уст Остапа Вишні. Він читає тихо і кожне слово приймають радісно й весело. Сосюра читає „Червону Зиму“ — бере в полон це море голів. До нього всміхаються, вітають. Зустрічають вітаннями й приймають надзвичайно уважно і виступи Шмигельського (поеми „Сандро“. „Січневі дні“ та інш.) і Первомайського (новела „Григор“ та інш.), і всіх нас слухають так, як ні в якій іншій авдиторії.

* * *

Тут ми (другого дня) йдемо знов на виробництво, спускаємось в залізо - рудні кар'єри, де по крутих червоних стінах руди й кварциту підіймаються вгору навантажені тяжкими скарбами вагонетки, ритмічно, пругко, як вся наша республіка — вгору, вгору.

Руду рвуть динамітом. Довго лунають грізні вибухи, немов гремить тяжка артилерія. Потім знову рокочуть пневматичні забурники, перебігають червоні від кварциту робітники, зривається сигнал і знову — вибухи . . .

* * *

Рудні ім. К. Лібкнехта, ім. Артема, ім. Дзержинського. Це вже сьомий день нашої подорожи. Робітники приходять у нашу кімнату (ми спинилися в касарні), просять в „Червоний куточок“ — там зібралися шахтарі, що завтра не зможуть бути в клубі. Ми йдемо всі разом, розмовляємо і читаємо там мало не до 12 - ої години ночи. Робітники, що не говорили українською мовою мабуть від того часу, як пішли з села і опинилися на цих руднях, починають, трохи сором'язливо, говорити добірною українською мовою, переважно селянською. Такий наш пролетаріят на цих руднях. У нього ще в селі жінка, діти, а сам він уже 2 — 3 роки живе в робітничих касарнях.

— Чого ж ви до цього часу не говорили українською мовою?

— Та так якось . . . не було такого порядку . . .

Тепер він просить книжку, бере її, читає, висловлює свою думку і майже всі:

— Пишіть же й про нас, про наше життя.

* * *

Було ще два ранкових виступи. Один для трудової школи на Жовтневих копальнях. Другий — у Кривому Розі для вчителів і всіх освітян. Годі й казати, що вони пройшли з великим успіхом.

Випадок з Криворізькою Наросвітою — єдиний неприємний випадок за цілу подорож. Бувши на нашому виступові в клубі Ленінських копалень, Наросвіта все ж таки зажадала, щоб ми приїхали на другий день до Кривого Рогу за формальним дозволом.

На місці того дозволу Наросвіта не могла дати ... І мусив був представник ВУК (т. Паньківський) їхати 12 верстов кіньми до Криворізької Наросвіти та ще й там довгенько доводити, що приїхали не „шпагоглотателі", а українські письменники, яких сама Наросвіта бачила й чула ...

Буває ...

* * *

З рудні ім. Дзержинського група повернулася в Харків.

Ця перша подорож (ВУК заявив, що вона не остання) показала нам, яке глибоке значіння має єднання українського письменника з робітничими читачами, яке величезне зрушення робить вона в масах нашого пролетаріяту [1]).

І. Микитенко

У ВИДАВНИЦТВІ „КНИГОСПІЛКА"

Незабаром вийдуть з друку книжки таких сучасних українських письменників: Лісового — „Микола Ярош" (роман), Костомарова — „Чернигівка" (повість), В. Сосюри — „Червоний Дон-Жуан" (роман). Епічна поема з життя укр. народу Йогансена й Юртика — „Звенигора".

Друкується: Квітка-Основ'яненко — „Вибрані твори" (т. II), Шевченко — „Кобзар" (вступна стаття В. Коряка), Короленко — „Сліпий музика".

З серії „світова література" Мопасан — „Твори" (т. III).

З бібліотеки критики і теорії літератури друкується: Петренко — „Марксівська метода в літературознавстві" (за редакцією Юринця). З літературної бібліотеки: Котляревського — Енеїда.

Вийшли з друку за останній місяць: Йогансен Майк — „Як будувати оповідання" (аналіза прозових зразків, І частина — „Як зробитися новелистом", ч. II — „Авантурне журнальне оповідання. Фантастичне оповідання. Новела з нічого. Протокольне оповідання"). Панаїт Істраті — „Михайло" — юнацтво Андрієна Зографі (роман, передмова П. Істраті. Авторизований переклад з рукопису Д. Дудар та М. Тобілевич; редакція і вступна стаття А. Ніковського). Цей роман в Радянському Союзі виходить уперше. Г. Мопасан — „Твори" (т. II, за редакцією проф. С. В. Савченка, переклад В. Підмогильного), Винниченко В. — „Записки кирпатого Мефістофеля" (роман, вступна стаття А. Річицького). Іван Франко — „Твори" т. XIX. Остап Вишня — „Вибрані твори" (вибір, редакція, вступна стаття і примітка проф. скотарства Омелька Буца). Мусіяк, С. — „Горбині ночі" (оповідання). Гуморески Василя Чечвянського — „Царі природи". Юрезанський — „Заграви над ланами" (повість). Літературна бібліотека. Галицька та буковинська поезія XIX віку (редакція і вступна стаття Б. Якубського). Книжка ця має на меті заповнити прогалину в ознайомленні читачів радянської України з рідною їм поезією Галичини та Буковини. Книжка подає знайомство с 26 поетами Галичини та Буковини, зовсім не подаючи вичерпаний список усіх поетів, а тільки вибираючи найбільш визначених, впливових і важливих в історичному розумінні справи для урозуміння послідовного процесу еволюції і зросту одної половини української поезії.

У ВИДАВНИЦТВІ „УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИК"

З серії „Світова література" готуються до друку: Шілер — „Вільгельм Телль" (переклад з німецької за редакцією Загула), П. Амп — „Шампанське" та „Анкета" (переклад з французької М. Рильського), Бальзак — „Нума Руместан" (переклад з французької за редакцією Арк. Любченка), Жюль Верн — „Подоріж на місяць" (переклад з франц. Пахаревського), Йогансен-Йенсен — „Колумб" (вільний переклад з датської мови), Лота — „Усляндський рибалка" (переклад з французької), Опашоту — „В польських лісах" (переклад з єврейської), Похмагер — „Пригоди ба-

---

[1]) Друга подоріж відбулася (на Донбас) в иншому складі письменників. Про цю подоріж буде в наступному № нашого журналу. Ред.

рона Мюнгавзена“ (переклад з німецької Загула), Рот — „Готель Савой“ (переклад з німецької М. Ільтичної), Шарль де-Костер — „Легенда про Тіля Уленшпігеля і Ламка Поодзака“ (переклад з французької, передмова Арнаутова), Уелз — „Коли прокинеться той, що спить“ (переклад з англійської П. Дятлова), Йогансен-Йенсен — „Льодник“ (вільний переклад з датської), Жюль Верн — „Подоріж до центру землі“ (переклад з французької), Ч. Робертс — „Діти диких звірів“ (вільний переклад з датської), Шолом-Алейхем — „Республіка 13“ (переклад з єврейської).

З серії „українські письменники в рос. перекладі“ вийде з друку О. Слісаренко — „Душа мастера“ (за редакцією проф. М. Самаріна).

Вийшли з друку з серії „Театральна світова література“: Г. Ібсен — „Ворог народові“ (комедія на 5 дій), переклад М. Загірної, В. Шекспір — „Ромео і Джульєта“ — (трагедія на 5 дій, переклад П. Куліша в переробці за редакцією М. Вороного).

Із дешевої бібліотеки красного письменства, класиків та сучасних українських письменників вийшли 50 окремих назов, ціною в 5 коп. за аркуш.

У ВИДАВНИЦТВІ „РУХ“

Видавництво „Рух“, головним чином, видає українських класиків, (Франка, Винниченка, Чернявського, Грінченка, Кобилянської). Все видання творів Франка, за редакцією Лизанівського та Пилипенка, розраховано на 36 томів, з них у виданні РУХ'у вийшло вже біля двадцяти томів. Другим капітальним виданням РУХ'у є повне зібрання творів Винниченка, розраховане на 23 томи. З них уже вийшло 18 томів. Розпочато видання творів Чернявського за редакцією автора в десяти томах, Грінченка в десяти томах і Кобилянської теж в десяти томах. В плані в-ва стоїть ще й видання творів Гната Хоткевича. „РУХ“ готує до друку з театральної бібліотеки: Старицький М. — „Оборона Буші“, Артемовський-Гулак — „Запорожець за Дунаєм“, Карпенко-Карий — „Підпанки“, Колесниченко — „Сі“; з класиків: Чернявський (т. VI, „Молодість“ 1887—1896 р., різні поезії), Франко (т. XXV, Дитячі твори), Грінченко Б. (т. III. — „Сонячний промінь“, передмова М. Плевако), Хоткевич Гн. (т. I — Автобіографія та оповідання). Винниченко В. (т. XIX роман „Божки“ та т. XX — роман „Хочу“).

Крім того буде видано: збірка оповідань Тугана-Барановського — „Оповідання без назви“. Наконечного М. — „Українська мова“ (програм — конспект до всеукраїнської перевірки учительства).

Вийшло з друку з театральної бібліотеки: Кротевич Євген — „Вівченя“ (Рю). Франко — „Украдене щастя“ та „Учитель“. Мамонтов — „Роковини“ (II вид.). Франко — „Майстер Черняк“ (II вид.) Франко — „Будка ч. 27“ (II вид.), Бедзик — „В бабусиних обіймах“, О. Ясний — „Віз ламається, чумак ума набирається“. Видруковано: Винниченко, — твори, том. XXIII „Сонячна машина“ (в трьох книжках). Франко — т. XIX, драматичні твори, та т. XXIV, поезії.

З ЛІТЕРАТУРНОГО ЖИТТЯ РСФРР

„Литературний ежегодник“. Федерація радянських письменників розпочинає видавати щорічний „Литературный ежегодник“ на зразок відповідних закордонних „Літературних щорічників“. Тепер готують до друку „Литературний ежегодник“ на 1928 рік.

„Історія руської літератури“. Видавництво Комуністичної Академії готує до друку праці літературознавців-марксистів, що вийдуть під загальними заголовками „История русской литературы XIX века“ та „История русской литературы XX века“.

„Марксівська метода в літературознавстві“. Найближчого часу в виданні Комуністичної Академії виходить з друку книга проф. В. М. Фріче — „Марксистский метод в литературоведении“.

РЕЗОЛЮЦІЯ ПРОТЕСТУ ПРОТИ СУДУ НАД ТОВ. ЙОГАНЕСОМ БЕХЕРОМ, ЩО ЇЇ УХВАЛИВ СЕКРЕТАРІЯТ ВУСПП

В „демократичній“ республіці, що нею керує запеклий монархіст і реакціонер Гінденбурґ зі зграєю капіталістів та їхніх прислужників з табору зрадницької, угодовської соціял - демократії, — в Німеччині судять нашого спільника й товариша, пролетарського поета Йоганеса Бехера.

Тов. Йоганес Бехер навіки вписав своє ім'я в історію всесвітньої пролетарської літератури, в історію визвольних змагань пролетаріяту проти капіталістичного гніту. Почавши з антимілітаризму та абстрактного бунтарства, Йоганес Бехер послідовно й відважно дійшов до свідомого сприняття комуністичної революції й всі сили, всю творчість свою, весь свій могутній талан віддав на служіння їй, на боротьбу проти капіталізму та соціял - угодовства, за диктатуру пролетаріяту, за всесвітній Жовтень. Пролетаріят не лише Німеччини — пролетаріят усього світу не забуде таких творів Бехера, як поеми „Ленін“, „Довгий ваш шлях“, „Голодне місто“, „Фабрика“, „Барабан“, „Відень“, як оповідання „Банкир йде через поле бою“. Найкращі традиції народньої творчости, гартована криця робітничих м'язів, буря протесту, заклик до незломної боротьби, непохитна віра в перемогу, — все це сполучилося в творах Бехера.

Та саме за це зненавиділа буржуазія пролетарського співця. Не раз доводилось Бехерові зазнавати переслідувань за свою творчість з боку „демократичних“ установ гінденбурґової республіки, не раз конфіскувались окремі його твори („Труп на троні“ та ин.). Та цього всього мало було буржуазії. Вона намагається цілковито знищити Йоганеса Бехера, як письменника, хоче позбавити пролетаріят цього блискучого, талановитого співця. І тепер т. Бехера знов притягають до відповідальности, вже не за окремі його твори, лише за всю його творчість з 1924 по 1927 рік, вважаючи цю творчість за шкідливу державі, за образливу для конституції. Трудно уявити собі більший цинізм, ніж це намагання одним тупим рухом гінденбургових суддів викреслити з літератури німецького народу кількарічну найкращу творчість великого співця й письменника робітничих лав.

Ми гостро й рішучо протестуємо проти цього замаху на кращі здобутки пролетарської культури, пролетарського мистецтва! Ми вимагаємо звільнення тов. Бехера од ганебних переслідувань! Ми висловлюємо щире товариське співчуття тов. Бехерові й німецькому пролетаріятові й запевняємо їх, що всіх зусиль прикладемо, щоб незалежно од вироку буржуазного суду, ім'я Бехера, пролетарського письменника, щоб твори його — не загинули для робітничих мас і надалі лунали могутнім закликом до боротьби, до перемоги, до всесвітньої комуністичної революції!

Секретаріят Всеукраїнської Спілки Пролетарських Письменників ВУСПП.

До протесту цього цілком і повністю приєднується спілка селянських письменників „Плуг“. Ганьба буржуазії! Слава пролетаріятові!

ЦК Плуга

Літорганізація „Молодняк“ приєднується до протесту проти суду над тов. Й. Бехером.

Бюро „Молодняка“

Видає — **Періодсектор ДВУ** Редагує — **Редколегія**